

מעשה מרעיש בשבת אושא מילתא

ד"ר אבי וינרוט, עו"ד

לעילוף נשמות:

אבי מורי הי"ה משה אהרן ב"ר מרדכי אליעזר וינרוט ז"ל

נ.ל.ב.ע. כי בתשרי תשע"א

אמי מורתני, הי"ה דר׳ יצחק ב"ר אריה וינרוט (לבית אפרגוט) ע"ה

נ.ל.ב.ע. י באדר תשע"ג

חמותני, הי"ה נעכה (נלי) בת ר' מנחם הלוי שטרנטל (לבית שיף) ע"ה

נ.ל.ב.ע. הי בשבט תשע"ג

ת.נ.צ.ב.ה

רמב"ם הלכות שבת פרק ל

הלכה א

ארבעה דברים נאמרו בשבת שנים מן התורה ושנים מדברי סופרים והן מפורשין על ידי הנביאים, שבתורה זכור ושמו, ושנתפרשו על ידי הנביאים כבוד ועונג שנאמר +ישעיהו נ"ח+ וקראת לשבת עונג ולקדוש ה' מכובד.

הלכה ב

איזהו כבוד זה שאמרו חכמים שמצוה על אדם לרחוץ פניו ידיו ורגליו בחמין בערב שבת מפני כבוד השבת א ומתעטף בציצית ויושב בכבוד ראש מיחל להקבלת פני השבת כמו שהוא יוצא לקראת המלך, וחכמים הראשונים היו מקבצין תלמידיהן בערב שבת ומתעטפים ואומרים בואו ונצא לקראת שבת המלך.

הלכה ג

ומכבוד השבת שילבש כסות נקיה, ולא יהיה מלבוש החול כמלבוש השבת, ואם אין לו להחליף ב משלשל טליתו כדי שלא יהא מלבושו כמלבוש החול, ועזרא תיקן שיהו העם מכבסים בחמישי מפני כבוד השבת.

הלכה ד

אסור לקבוע סעודה ומשתה בערב שבת מפני כבוד השבת, ומותר ג לאכול ולשתות עד שתחשך, ואע"פ כן מכבוד השבת שימנע אדם מן המנחה ולמעלה מלקבוע סעודה כדי שיכנס לשבת כשהוא מתאוה לאכול. +/השגת הראב"ד/ אסור לקבוע סעודה בערב שבת. א"א דוקא שאסור לקבוע מחצות ולמעלה. +

הלכה ה

מסדר אדם שולחנו בערב שבת ואף על פי שאינו צריך אלא לכזית, וכן מסדר שולחנו במוצאי שבת ואף על פי שאינו צריך אלא לכזית, כדי לכבדו בכניסתו וביציאתו, וצריך לתקן ביתו מבעוד יום מפני כבוד השבת, ויהיה נר דלוק ושולחן ערוך ומטה מוצעת שכל אלו לכבוד שבת הן.

הלכה ו

אע"פ שיהיה אדם חשוב ביותר ואין דרכו ליקח דברים מן השוק ולא להתעסק במלאכות שבבית חייב לעשות דברים שהן לצורך השבת בגופו שזה הוא כבודו, חכמים הראשונים מהם מי שהיה ד מפצל העצים לבשל בהן, ומהן מי שהיה מבשל או מולח בשר או גודל ה פתילות או מדליק נרות, ומהן מי שהיה יוצא וקונה דברים שהן לצורך השבת ממאכל ומשקה אף על פי שאין דרכו בכך, וכל המרבה בדבר זה הרי זה משובח.

הלכה ז

איזה הוא עונג זה שאמרו חכמים שצריך לתקן תבשיל שמן ביותר ומשקה מבושם לשבת הכל לפי ממונו של אדם, וכל המרבה בהוצאת שבת ובתיקון מאכלים רבים וטובים הרי זה משובח, ואם אין ידו משגת אפילו לא עשה אלא שלק וכיוצא בו משום כבוד שבת הרי זה עונג שבת, ואינו חייב להצר לעצמו ולשאול מאחרים כדי להרבות במאכל בשבת, אמרו חכמים הראשונים עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות.

נוגע ביין יינו יין נסך⁴, והתבשיל שהוא מבשל אסור כבישולי גוים, והפת שאופה דינו כפת עכו"ם [ויש מקילין בפתו שאינו פת עכו"ם אבל לא בבישוליו, ובמקום צורך יש לסמוך ע"ז]⁵.

ג. ארבעה דברים נאמרו בשבת שנים מן התורה, ושנים מדברי סופרים המפורשים ע"י הנביאים, שנים שבתורה זכור ושמור ושנתפרשו ע"י הנביאים כבוד ועונג שנא' וקראת לשבת עונג לקדוש ד' מכובד⁶.

עליו בפני ב"ד, וכ"כ באבני צדק יו"ד סי' ס', ובמלמד להועיל או"ח סי' כ"ט ובפרי השדה ח"א סי' ס"ב. אך בערוגת הבושם סי' ע"ז ושבילי דוד ליו"ד סי' קי"ט סק"ב כ' שאין לסמוך ע"ז. וכן צווח ע"ז במנחת אלעזר ח"א סי' ע"ד. אך במהרש"ם ח"ו סי' ד' ובזכרון יהודה ח"א סי' צ"ט סמכו על היתר המהרי"א הנ"ל דצריך התראה בפניו ושכ"פ באבני צדק.

4. חולין ה: רמב"ם ספ"ב מעירובין דהר"ז כגוי לכל דבריו, ובתשו' ריב"ש סי' ד' ובאשכול סי' נ"ח דינו יין נסך דכשאינו עובד ע"ז דינו כישמעאל שאוסר בשתיה ולא בהנאה, וכ"כ בנקוה"כ סי' קפ"ג בשם תשו' מבי"ט, ושכ"מ ברשב"א וברכ"י שם, ועי' דרכ"ת סי' קכ"ד או' י"ב באורך בזה, ואמנם עי' תשו' מהרש"ם ח"א סי' קכ"א ובבנין ציון חדשות סי' כ"ג דלאו כללא הוא אלא יש בזה הרבה פרטים ע"ש.

5. עי' פת"ש יו"ד קי"ג סק"א בשם תפארת למשה דדינו כגוי לגבי בישולי גוים דיש חשש שמא יאכילנו דברים אסורים, אבל לענין פת עכו"ם הביא הפת"ש שם סי' קי"ב סק"א משמו דשרי כיון דאיסורו משום חתנות דאע"פ שחטא ישראל הוא ומותר לישא ביתו ע"ש. ועי' דרכ"ת שם סק"ח מכמה אחרו' שתמהו ע"ז דמאי שנא מפת של קראים דכ' הפו' הפר"ח ופמ"ג דאסור משום דמחללין שבתות. [ולענ"ד לק"מ דקראים באמת אסור להתחתן עם בנותיהם לפי שהם בשיטה אין שומעין לחז"ל וחיישי' לקידושיהן משא"כ מומר לשבתות] ובחזו"א יו"ד סי' ב' סק"ג נקט לאיסור. מיהו שמעתי בשם הגרי"ב שליט"א דלמעשה הורה החזו"א דבמקום צורך יש לסמוך על התפארת למשה דשרי לפי שגברא רבא היה.

6. רמב"ם פרק ל' משבת ה"א, וקראו הרמב"ם "דברי סופרים" כשיטתו בכ"מ דברי קבלה דינם כד"ס, עי' מ"מ פ"א מאישות דאף בגז"ש יקראה הרמב"ם בשם ד"ס.

הקמח בר גיבול הוא ואע"פ שנתן מים לתוכו אינו חייב עד שיגבל אחד נתן קמח ואחד נתן מים שניהם פטורים שאף האחרון לא לש ולא גבל וכן הדין בעפר האפר אינו בר גיבול ומעתה פסקו גדולי הפוסקים שאפילו גבל פטור שאינו גיבול ויש מחמירים לומר שאינו מחסר גיבול ובנתינת מים לבד חייב וכמסקנא האמורה כאן באחד נותן אפר וכו' שפירשוהו בעפר הא באפר מנתינת מים חייב וכן פירשוהו גדולי המפרשים ואע"פ שבפרק אחרון התירו נתינת מים למורסן עם אמרם שם שאינו בר גיבול ולדעת זה היה לנו לומר שמנתינת מים חייב יראה שהמורסן דומה לקמח ולא אמרו שאינו בר גיבול לומר שאינו מחסר גיבול אלא שאי אפשר לגבלו וא"כ אף זה נתינת מים שבו אינו כלום ואעפ"כ אם גבלו חייב אבל אפר נתינת מים לבד מחייבת ולדעת זה אף נתינת מים לדיו מחייבת וכמו שפרשנו במשנה וכבר מצאתי לחכמי הדורות סעד לשיטה זו שהם מפרשים בפרק אחרון במה שאמרו ונותנין מים למורסן ושאלו מתניתין מני ר' יוסי בר יהודה היא דתניא אחד נותן קמח וכו' ודילמא עד כאן לא קאמר ר' יוסי אלא בקמח דבר גיבול הוא אבל במורסן דלאו בר גבול הוא אף הוא מודה שנתנית מים היא גבולו ותירץ הא תניא בהדיא אין נותנין מים למורסן דברי רבי ר' יוסי אומר נותנים שבר גבול הוא ומ"מ מה שהתירו לכתחלה כן ובקמח לא התירו אלא שאמרו שאינו חייב מפני שאי אפשר לגבלו כקמח ונמצא מחסר גבול ואין גבולו גבול כ"כ או שמא לצורך תרנגולין התירו וזה שלא אמרו כאן לא ס"ד ממורסן והביאוהו מאפר שאינו בר גיבול כלל כמים לדיו ונמצא לדעת זה שכל שהוא מחוסר גבול וגבולו גבול כקמח ועפר אינו חייב בנתינת מים ומ"מ לכתחילה אסור שמא יגבל ומה שאינו מחוסר גבול כלל חייב בנתינת המים כדיו ואפר שהדיו כשנתנו העפצים שחוקים לתוך המים עם שאר הסמנין הידועים אצלם הושחרו מיד ונעשית המלאכה לגמרי והאפר למה שאדם צריך לו כגון שריקת פי תנור וכיוצא בו משנתנו המים לתוכו הוא ראוי לכך ומה שהוא חסר גבול ואין גבולו גבול כל כך מותר לכתחילה בנתינת מים כגון מורסן וחול וכיוצא בהם והדברים נראים:

ומה שאמרו במסכת יום טוב וקיטמא שרי ומטעם שאינו בר גיבול אפשר לפרש שם מטעם שאינו מתגבל ומתייבש למחרתו ונמצא שזה מכשיר שאי אפשר לו מבערב ויש שפירש שם קיטמא שרי אע"פ שלא ציירו מאתמול:

פותרין מים לגנה ערב שבת עם חשיכה ר"ל עשיית נגר או אמה מן המעין לגינה והגנה מתמלאת והולכת כל היום כלו וכן מניחים מוגמר תחת הכלים ר"ל לבונה ובשמים על האש תחת הבגדים להקליטן ריח בשמים והם מתגמרין והולכין כל השבת וכן מניחין גפרית תחת הכלים ר"ל תחת כלי כסף על האש לעשן בעשן הגפרית להשחירן לעשות בהם פרחים וצורות שמתוך שחרותן ניכר להם יפה וקורין לה הצורפים ניאלאר ואמר שמניח גפרית זה סמוך לחשיכה והן מתגפרין והולכים כל השבת מניחין קילור על העין ואספלנית על גבי מכה והם מתרפאים והולכים כל השבת כלה ויש שואלין בקילור שיראה מכאן שבשבת מיהא אסור ובפרק שרצים אמרו שורה אדם קילור מבערב שבת ונותן על גבי עיניו בשבת ואיפשר שבכאן התירו אפי' בעמיץ ופתח שהדבר ניכר שלרפואה הוא עושה אבל בלא כן מותר אף בשבת והוא שאמרו שם חזייה דהוה עמיץ ופתח אמר כולי האי לא שרי ואעפ"כ אין נותנין חטים לתוך רחים של מים אלא בכדי שיטחנו מפני שיש בה השמעת קול ופרסום גדול והוא זלזול שבת ויש מתירין אף בזו מדמיון האחרות ולא יראה כן:

** נא לשמור על קדושת הגליון / מתוך מאגר פרויקט השו"ת - אונ' בר-אילן**

נ שם יט ממשנה ו פרק
ב וצריכות יגרכי
ישמעאל. ס שם וירכבה.
רבו הנגאל והסמימ
התוספות והוא"ש
סמ"ק וסמ"ג ושאר
פוסקים.

והולכים בכל השבת, (זו) ולהניח (זו) קילור (סס) של רפואה שנותנין על העין) עבה על העין אף על פי (זח) שאסור להניחו בשבת, (זט) ולתת מגמר תחת הפלים והם מתגמרים מאליהם כל השבת, (מ) ואפלו מגמר מנח בכלי, דאין אדם מצוה על שביבת פלים, ולתת שעורים בגיגית (מא) לשרותן. (מב) יטוענין בקורת בית הכפר והגת מבעוד יום על זיתים וענבים, (מג) והשמין והיזין היוצא מהם (מ"ד) מתר (וענין לקמן סימן שכ סעיף ב). (מד) וכן (מ"ט) בסר (מה) ומלילות שרסקן מבעוד יום, מתרים המשקים היוצאים מהם. (מו) ולתת חטים לתוך רחים (מו) של מים סמוך לחשכה. הגה ולא תישנין (מ"ט) להשמעת קול שיאמרו רחים של פלוגי טוננות בשבת. ויש אוסרים ברחים (מח) ובכל מקום שיש לחש

משנה ברורה

באור הלכה

אי יש בזה משום מקצה אם גמרן כיום טוב, ומשמע דסבירא לה להרמ"א לזלזלה פדעת השתיר. וענין בסימן שכה סעיף ד בבאור הלכה מה שנתכתב שם בלא דעתו להך דהק"א:

ה (מ"ח) מתר וכן וכו'. הגה מדקדקתם המתקבר משמע דסבירא לה קשיטת הפוסקים דאפלו בשלא נזכרו הענבים מקדם, וכן בסר ומלילות שרסקן, אפלו הם מתקרין ערין דיקה נפי שלשה דברים יש, וסוף ודיקה ושתיקה, וסוף בפתילה, ואחר כך נר אותם באיזה כלי, ואחר כך שוחק אותם יפה) מתר היוצא מן. ומה דלקמן בסימן שכא סעיף יט מתקרין במתקרי דיקה, שם הוא משום שעושה הפעולה בידים בשבת על פן אסור, מה שאין פן לענין המשקין היוצא מן וכן כחבו הפאמר מרדכי והגרי"א בבאור דעת המחבר, אבל באלה רבה פתב דלהלכה יש לתפס כפירך פוסקים והינו ספר התריעה וסמ"ג וסמ"ק ותשור) דאינו מתר המשקה היוצא כי אם בשעורכו קדם השבת, וכן משמע בבאור הגר"א שמצדד פו, ועל פן אין להתיר משקין היוצא מבסר ומלילות אלא אם פן זמן מבעוד יום, וכן על נד' טענית קורה צריך שיהיו מתקרין קדם הטעינה, דאז תחשב הטעינה כדיקה, ענין בית יוסף:

ויש בסר ומלילות. ענין מגן אברהם שהקשה דלקמה השמיט שטר שום המזכר בגמרא, ותרין דשום אינו חזי עליו חטאת אם סתמו אפלו אם לא נתרסק מבעוד יום, דמן התורה אינו חזי אלא על זיתים וענבים בלבד, ולכן לא גזרו בו על משקין היוצאין ממנו, ומה שנתכר בסימן שכא סעיף יט שום, הינו לענין לגמר שתיקתו בידים, אבל בזה דמרי לענין משקין היוצאין, בכונה השמיט שום, ולפלא, דמה יצנה בתרין ראשון של התוספות שפרשו פלגמא דרבי ישמעאל ורבי עקיבא לענין שנינו שיהיה הסחיטה יאכל אחי כן בשבת, ושם איתא בהדיא שום שרסקו, ומצאתי שבכר הקשה פן במחצית השקל ונשאר בקשוא. גם ראיתי בבאור הגר"א שכתב בהדיא דהוא הדין לשום שרסקו. וטעם הדבר נראה, דאף דאין אסור דאורייתא על סחיטת השום, מפל מקום אסור המשקין היוצאין אם לא נתרסקו, ומה שכתבו התוספות אחר כך, כל היכא דליכא חיוב חטאת המשקין מתרין, הינו, היכא שכתב נגמר מבעוד יום מן התורה מלאכת הסחיטה, שוב ליקא למזון שפא יסחט, דכסחוט דמקא, אבל במקום שלא התחיל כלל הסחיטה מבעוד יום לא חלקו לענין משקין היוצאין בין דבר שאסורו מן התורה לדבר שאסורו מדרבנן. ונדע, דהא תחתים ורמונים גם פן אין אסור סחיטתן אלא מדרבנן, ואפלו הכי אסור משקין היוצאין לשהכניסו למשקין, והטעם, דבעת שגזרו על משקין היוצאין מיתחים וענבים גזרו על כל דבר העומד לסחיטה קצת פויתים וענבים, ואם פן בעניננו נמי דעומדים קצת למשקה, כותחים ורמונים דמקא, וזהו כונת התוספות מה שכתבו דיותר עומדים למשקה משאר פרות, ורצוה לימר דהם כותחים ורמונים, וזהו הטעם גם פן במלילות ומה שכתב הפגן אברהם ובמלילות יש גם פן אסור דאורייתא, וכי נתיקו האחרונים בזה, ענין כיר אפרים וכתבי משה. אחר כך מצאתי בעזרת ה' במאורי פפרק קמא דף יח י"ט כמו שכתבנו:

(מ"ט) להשמעת קול. ענין במגן אברהם שמצדד לימר דתינת חטים לתוך רחים של מים בשבת ליקא חיוב חטאת, דהשתיה אחר כך ממילא אתי, וכתבי ראיה לזה מתוספות דף יח דבור המתחיל ולימא, וכל האחרונים דחו ראיתו, וכן בסמ"ג וסמ"ק שלפנינו לא נמצא שום דמן לזה, וכן פרמב"ס פרק ח אין הוכחה לזה, והסמימו האחרונים הינו, האליה רבה והאבו העזר והנגיל מוכיב והתמיד משה) למה שביא הפגן אברהם בעצמו ראיה מדברי התוספות דף יז ע"ב דאין מצודה, וכן בשאופה בתנור, אף שהאמיה ממילא אתי לבסוף, מפל מקום מקרי מעשה ממש, אף שאינו מקרב האש לגבי הפת אלא הפת לגבי האש, והאש פועל פעלתו לבסוף, אפלו הכי חזי, והוא הדין בעניננו, אף שהשחינה והפה פל זה מרי שהמסגרת של המים היה פתוח, והוא נותן החטים לתוך האפרכסת ומתחיל תכך אחר נתינתו להשתין ונאם יש תחיה עוד תבואה אחרת, יש לענין אם יש בזה חיוב חטאת אפלו לדידה, ואינו יומה לנתן שמן לנה, דקמא לז' דתיב משום

(זו) ולהניח. הינו, אף שגשאר מנח בשבת ועל ידי זה מתרפא והולך. והוא הדין שמתר להניח אז תחבשת על המכה (גמרא): (זו) קילור עבה. דקילור נה וצלול, אף בשבת גופא מתר להניחו כשהיה שרי מבעוד יום, דלקמן בסימן שכא סעיף כא ענין שם: (זח) שאסור וכו'. שפא ימרח: (זט) ולתת מגמר. לבונה ומיני בשמים נותנין על האש ומעשנין הבגדים שיהא ריחן נודף (נ"ש"ן): (מ) ואפלו מגמר וכו'. וכל שכן כשהמגמר מונח על הארץ דשרי: (מא) לשרותן. דכשבת אסור, ודלקמן בסימן שלו סעיף יא, ענין שם: (מב) וטוענין וכו'. ואפלו לא נתרסקו מקדם מתר לטעון, פיון שמתחיל הפעולה קדם שתשמע התמה, וכב"ל, אך לענין שמן ויין היוצא מן. כתב הפגן אברהם דאין מתר רק אם הוא טעון בעוד היום גדול, שייכל להתרסק קדם שבת על ידי טעינת התורה, ואם פן אפלו סחיט להו אחר כך בידים בשבת ליקא חיוב חטאת, ולכן המשקין היוצא מן מתר, דאין מקום לגזר משום סחיטה, אבל אם יטעון סמוך לשקיעה ממש, דלא יתרסקו קדם השבת על ידי התורות, אסור המשקין היוצא מן, גזרה שפא יסחט: (מג) והשמין והיזין היוצא וכו'. פרוש, אף מה שיוצא בשבת, ולא גזרינן שפא יסחט כמו שגזרו במשקין שובו מיתחים וענבים שלא נתרסקו, וכדלקמן בסימן שכא סעיף א, דהתם יש חיוב חטאת אם יסחט על פן גזרו אפלו בזכו מעצמן, אבל הכא שפכר נדרסו על ידי הטעינה ובכלאו הכי זב מעצמו, אלא שיוצא טפי על ידי הסחיטה בידים, בזה אין אסור אלא מדרבנן, על פן בזב מעצמו בשבת שרי לגמרי, וזה הטעם הוא גם פן בבסר ומלילות שרסקן. וענין בבאור הלכה (אות יח) דאין להתיר פי אם בשדכן גם פן קדם השבת, ודיקה הוא יותר מרסוק: (מד) וכן בסר. ענבים בתחלתן כשהן דקים מוציא מהן משקה לטבל בו בשור, לפי שהוא חזק וקרוב לתחמיץ: (מה) ומלילות. שבלין שלא בשלו כל צרפן מרסקן וטוענין באבנים, ומשקה זב מהן ומטבל בו: (מו) לתת חטים וכו'. והוא הדין י"א שמתר אז בעצמו לפתח גם פן את המסגרת של המים שעל ידי זה טוננין הרחים: (מז) של מים. ולא של בהמה, דאדם מצוה על שביבת בהמתו: (מח) ובכל מקום. כלל בזה כל היוצא בזה המשמיע קול, דאושא מלתא ואיקא זלוחא לשבתא, וכמו שכתב בדרכי משה. ואם הרחים של אינו יהודי, בודאי שרי לתת לתוכה מבעוד יום, והוא הדין אם השפירו לאינו יהודי, ואם הישראל מסר לאינו יהודי תבואה מבעוד יום, אז אף אם האיני יהודי טוחן אותם בשבת שרי בקצין, דאינו יהודי אנצתה דנפשה עביר, רק שלא יעמד ישראל אצלו, דמחזי כשלוחו, כמו שכתוב סוף סימן שו. ולצרף הפסח מתר לישראל להיות עומד שם לראות שלא יתמוץ, י"ב וכן מתר להושיב שומר שלא יגב האיני יהודי, ובכלב שלא ידבר עמו בשום עסק, וכמו שכתבנו לעיל בסוף סימן רמד (אחרונים):

ממילא אתי לבסוף, אפלו הכי חזי. וענין בפגן העזר שם עוד ראיות לזה. האפרכסת ומתחיל תכך אחר נתינתו להשתין ונאם יש תחיה עוד תבואה אחרת, יש לענין אם יש בזה חיוב חטאת אפלו לדידה, ואינו יומה לנתן שמן לנה, דקמא לז' דתיב משום

שער הציון

ה לא. ואף דאם יספח בשבת גופא, נראה דאף להפגן אברהם חזי חטאת, אפלו הכי, הלא לבית הלל וקמא לז' פויתו לא גזרינן אסו שבת: לב. אף דקמן אברהם לא משמע פו. האחרונים הקימו להתיר:

יח. ניתוח תוך ג"י לשבת - אין לעשות ניתוח ע"י רופא ישראל לחולה שאין בו סכנה תוך ג' ימים לשבת במקום שאין חשש היזק כלל וניתן לדחותו לאחר השבת, דחיישי' שיצטרכו לחלל עליו שבת, אא"כ ידוע שהניתוח קטן ולאחר יום או יומיים כבר מתחזק והולך כבריא, אך אם יש חשש היזק בדחייתו אף בשל חולי שאין בו סכנה אין לדחות הניתוח³³.

יז. מלאכה הנגמרת בשבת מאליה - מותר להתחיל המלאכה מבעוד יום ואע"פ שהמלאכה נגמרת מאליה בשבת, ולכן

של"א סקל"ג, ואף הא"ר שישב דברי התשב"ץ הסכים להתיר, דלדין קי"ל דאין הפסיקה לדבר מצוה מעכבת, וכ"כ הא"ר בס"ס של"א, ובלא"ה כ' המג"א סי' של"א סק"ט דבזה"ז ליכא למיחש דלא שכיח כלל שירחצוהו בשבת ולכן אין להתבטל בדבר מצוה, וכן נקטו בנוב"י תנינא יו"ד סי' קס"ו ס"ז ובחכ"צ ליקוטים סי' י"ד, ובמ"ב שם סקל"ב, וכן המנהג [ובברכ"י כ' ע"ד המג"א הנ"ל שאין טעם בזה, דעכ"פ כיון דביום ו' הוא בגדר של חולה שיש בו סכנה, נמצא שמכניס עצמו לסכנה אם יצטרך, ובאמת דלא תי' כלום לגבי מידי דמצוה, וכונת המג"א דכיון דהוי מידי דמצוה ממילא אין לחוש בזה כלל דאין כאן בית מיחוש דאינו בודאי חלול וגם קרוב לודאי שלא יצטרך לחילול].

ובברכ"י שם כ' בשם כנה"ג שכן מנהגם כתשב"ץ שלא למול, וכ"כ בעדות יעקב סי' ט' שכן המנהג פשוט בסלוניקי. וכ"כ בתשו' בית יהודה ח"א דף ק"ט ע"ג, וברב פעלים ח"ב יו"ד סי' נ"ח שכן מנהג בבל, וכן בזבחי צדק שכן מנהג בגדד, ובעיקרי הד"ט סי' מ"ב או' ו', ובחסד לאלפים והביא כ"ז בכה"ח סי' של"א סקל"א, ושכן מנהג בני ספרד.

33. ע"פ התשב"ץ הנ"ל, וכאן כו"ע מודו כיון דאין סיבה מיוחדת לעשות הניתוח דוקא קודם השבת, וניתן לדחות ליום א' ללא שום חשש היזק, וכן שמעתי מהגריש"א שליט"א, ואמנם במקום שיש חשש היזק נראה דשרי באופן שלא יתחלל בודאי השבת דלא גרע דבר מצוה דשמירת הגוף מהיזק דבר מצוה הוא, ואמנם אם בודאי תדחה השבת עי"ז יש לעיין דבזה אין היתר אף לדבר מצוה, אך נראה דאם יש חשש היזק אף של חולי שאין בו סכנה, עם חשש הסתעפות של היזק וסכנה אף רחוקה אינו חייב לדחות כלל, דאינו חייב להזיק את עצמו ומותר לו היום לרפא את עצמו ואין זה בכלל מכניס עצמו לחשיב"ס כיון שהוא עסוק בפעולות רפואה.

מותר להדליק נרות חשמל וכיו"ב מבעו"י ואע"פ שהוא הולך
ובוער בשבת.³⁴

כ. הפעלת ממטרות מע"ש - כן מותר לפתוח את ברזי
השקאה בגינה ובשדה בע"ש ולהשאירם פתוחים במשך
השבת, אבל ממטרות שמתזות ברעש אין לפתוח אותן מע"ש
די"א דאוושא מילתא בכך, אא"כ במקום שיש חשש הפסד
לפירות.³⁵

34. שבת יז: וכבית הלל משא"כ לב"ש דפליג בגמ' שם יח. בגיגית נר וקדירה שאינו מותר אא"כ מפקירן, טוש"ע רנ"ב ס"ח, ועי' בנימו"י פ' כיצד הרגל [ברי"ף] דהק' כיון דאשו משום חיצו וחשבי' ליה כאילו הבעירו בידי איך מותר להדליק נר מבעו"י ולהאחיז האש מבעו"י ותל' דכיון דאשו משום חיצו, חשבי' ליה כאילו גמרו בידיים מבעו"י בזמן ההיתר ע"ש. ולא זכיתי להבין הקו' דמה בכך דאשו משום חיצו וחשיב כנועשה בשבת הא עכ"פ גופו שובת ולא עביד מלאכה, ואף שלגביו מתייחס כאילו כעת עשה המלאכה מ"מ הרי גופו שובת, והתורה לא אסרה התייחסות המלאכה אליו כפותקין מים לגינה כו' וכמו שלא אסרה שביתת כלים ע"ש. ועי' תשו' חת"ס סי' ר' בזה, והנה בעיקר הדין עי' בפרישה שתמה דהא העושה מלאכה בע"ש מהמנחה ולמעלה אינו רואה סימן ברכה לעולם, ותל' דהכא כיון שאינו אלא התחלה בעלמא והעיקר נעשה מאליו בשבת שרי. ע"ש. ואינו מובן דאטו שבת לענין זה קיל מערב שבת, דאם היה נגמר בע"ש אסור ובגלל שנגמר בשבת לישתרי, אתמהה, אלא ודאי הדלקה בעלמא אין בה סרך איסור מלאכה כלל בערב שבת, וזו כוונתו במש"כ שנעשה "מאליו" בשבת, שעיקר ההיתר במה שנעשה השאר מאליו, וכש"כ אם נגמר מאליו בע"ש, ובזה א"ש קו' הבה"ל על הפרישה היכי שרי בכדי שיעשו מבעו"י, ראה להלן הע' 42.

35. שם, פותקין מים לגינה ע"ש עם חשיכה והיא מתמלאת והולכת כל היום כולו, ובטוש"ע רנ"ב ס"ה, וכ"כ בברית עולם זורע ס"ח בשם החזו"א דמותר לפתוח את הממטרות ומשקין כל השבת והובא במנוחה נכונה בסוה"ס משמו, "מותר לפתוח ברזי השקאה בשדה או בגינה בע"ש קודם הדלה"ג ולהשאירם פתוחים כל מה שצריך" ע"ש. ובדרכי הלכה נד' מכתב של בעל ה"משנת יוסף" להחמיר בזה הואיל וישנו רעש של התזת מים ע"י הממטרות אסור משום השמעת קול ואוושא מילתא וזילותא לשבת ע"ש, ודבריו נכונים דעיקר דינא דגמ' הוא רק לפתוח נקב החור שבכותל שממנו באים מי המעיין ובשבת באין מאליהן ובזה אין מקום כלל לאסור אף ע"י

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ה סימן כב

לח. בגדים שהתייבשו במכונה בשבת

שאלה: בגדים שנשארו במכונת היבוש בביה"ש אם דינם כמוקצה.

תשובה: אסור להכניס בגדים למכונה בערב שבת כדי שיתייבשו בתוך השבת, דהו"ל כהאי דין דריחיים (סימן רנ"ב סעיף ה' בהגה בשם יש אוסרים), ולכן אם הכניס בגדים למכונה בערב שבת שיתייבשו בשבת, דינם דהו"ל מוקצה (ועי' בסימן כ"א לעיל סעיף י')

** נא לשמור על קדושת הגליון / מתוך מאגר פרוייקט השו"ת - אונ' בר-אילן**

מלאכה הנעשית בשבת ע"י שעון שבת בעה"י כל טבת תשל"ז. מע"כ נכדי אהובי וחביבי מוהר"ר מרדכי טענדלער שליט"א.

הנה בדבר שע"י חשמל (ענין העלעקטרי) אפשר ע"י מורה שעות הנעשה לכך שיעמידנו בע"ש = בערב שבת = באופן שיתחיל לבשל למחר ביום השבת כשעה לפני זמן האכילה, אשר אחיך נכדי היקר אהרן ברוך שליט"א שואל, הנה לענ"ד פשוט שאסור להתיר זה דהרי ע"י מורה שעות כזה יכולים לעשות כל המלאכות בשבת ובכל בתי החרושת (פעקטעריס) ואין לך זלזול גדול לשבת מזה, וברור שאם היה זה בזמן התנאים והאמוראים היו אוסרין זה, כמו שאסרו אמירה לעכו"ם מטעם זה, וגם אולי הוא ממילא בכלל איסור זה דאסרו אמירה לעכו"ם, דאסרו כל מלאכה הנעשית בשביל ישראל מצד אמירת ישראל וכ"ש מצד מעשה ישראל. ול"ד למה שמותר להעמיד קדרה ע"ג האש אפילו רגע אחת קודם השבת שיתבשל בשבת ולא אסרו רבנן כשליכא חשש חתוי בשבת דף י"ח ע"ב, דהוא משום דכל מלאכה דעושה האדם במלאכת בשול הוא העמדת הקדרה ע"ג האש דבעצם הבשול אינו עושה האדם, ולכן בהעמדתו הקדרה ע"ג האש בע"ש הוא כגמר האדם כל מעשיו במלאכה זו דבשול ולא שייך לאסור על מה שעושה שוב האש, אבל היכא שעדיין לא שייך להחשיב כנעשה המלאכה כהא דהעמיד בע"ש את המורה שעות שיתחל המלאכה דוקא בשעה פלונית בשבת זה הרי לא נעשה בהמלאכה עדיין כלום מבע"ש, שאין להתיר מצד זה.

ועיין בני"ב ב"ק דף כ"ב ע"א שתירץ על מה שהוקשה לו למ"ד אשו משום חציו היכי שרינן עם חשיכה להדליק את הנרות והדלקתה הולכת ונגמרת בשבת וכן מאחיזין את האור במדורה והולכת ונגמרת הדלקתה בשבת דהרי הוא לדידיה כאילו הבעירה הוא בעצמו בשבת, דהוא משום שחציו אינו שנחשב שאחר כך עושה אלא שבשעה שיצא החץ מתחת ידו באותה שעה נעשה הכל והוי כמאן דאגמריה בידים בההוא עידנא שהדליק שהיה זה בע"ש, ושייך טעמו גם בהא דתניא בשבת דף י"ח ע"א פותקין מים לגינה ע"ש = ערב שבת = עם חשיכה ומתמלאת והולכת כל היום כולו ומניחין מוגמר וגפרית, שתיכף הותחלה המלאכה להעשות, ואף כשהמים הם עדיין רחוקים מן הגינה אבל הא התחילו המים לילך שבהלך זה יבואו להגינה להשקותה, וכן היה מותר מדינא ליתן חטין לתוך הרחים של מים אי לאו גזירה דמשמעת קול דאמר רבה, אף דטחינת החטים שיוטחנו בשבת לא הותחלו מאחר דכח הגלגול להרחים שיעשו הטחינה על כל החטים שהונחו שם הותחל מע"ש, אבל לא שייך זה בהעמידו מורה שעות באופן שהעלעקטרי שעושה המלאכה יתחיל לעשות מלאכתו בשעה פלונית, שעל הליכת מורה השעות שזה נעשה מתחלה קודם שנתחבר העלעקטרי לא שייך להחשיב שעושה, ועל תחיבת העלעקטרי באופן שיתחבר בשעה פלונית בשבת הרי הוא כסוף חמה לבא דאין להחשיבו למעשיו עתה בע"ש כדאיתא בסנהדרין דף ע"ז דכה"ג לא נחשב מעשיו לחייבו דודאי לא שייך לדמות לכפתו והביאו במקום שסוף חמה לבא דהוא כמקרב הדבר אצל האש דנחשב חציו, דהא דומה זה לאישקיל עליה בדקא דמיא דרק בכח ראשון נחשב מעשיו, שא"כ אין להחשיבו ככבר נעשה בע"ש.

ומאחר שלא נחשב כנעשה מע"ש, הרי אף שלא שייך לחייבו ואף לא לאסור מדאורייתא אף לא להנ"י, דהא אין זה חציו, שלתירוץ הנ"י ענין חציו הוא דנחשב כנעשה תיכף וליכא כלל ענין חשיבות שהוא כעושה אז בשעת הדליקה, ואף אם נימא שלא כהנ"י משום דעצם סברת הנ"י לא מובן כל כך דאף אם נימא כהקושיא דנחשב מעשיו אח"כ בעת שנשרף גדישו של חבירו לא שייך זה לחיובי שבת, דלענין דזיקין הוא חייב מדין כחו כגופו דהא מפורש בגמ' דכשהכלב עשה האש הוא בדיון צרורות דחייב רק ח"נ

=חצי נזק=, שלכן באדם שליכא חדושה דצרות להקל מגופו חייב נ"ש =נזק שלם= וכשהרג אדם חייב מיתה כדאיתא בדף כ"ב לר' יוחנן משום דגם על כח חייב, אבל לענין חיוב שבת לא מצינו שיהיה חייב על הכח כשבא ממעשה גופו שעשה קודם השבת, אף אם דין חציו הוא על זמן שנעשה בשבת וצ"ע דברי הנ"י, שודאי לא שייך לחייבו מדאורייתא, מ"מ מסתבר ששייך לאסור מאותו האיסור שאסרו מדרבנן אמירה לעכו"ם עוד מכ"ש דהא מה שבא מצד כחו עדיף ממה שבא מצד דבורו. ואף אם נימא דאיסור אמירה לעכו"ם הוא שאסרו מצד שליחות נמי כיון שליכא דין שליחות ממש אלא מתקנה מחמת שעושה מצד ציווי הישראל ודאי יש להחמיר על מה שנעשה בכחו דהישראל. אבל אף אם נימא שאין לאסור אלא מה שתיקנו חכמים ואין למילף מזה לאסור גם מה שבסברא הוא חמור כיון שעכ"פ לא אסרו אף שהיה זה מחמת שלא היה ענין זה בימי חז"ל אין לזה איסור ממש מ"מ אין להתיר זה כיון שהוא דבר הראוי לאסור.

אבל יש טעם גדול לאסור מטעם אחר דהא זילותא דשבת ואף זילותא דיו"ט הא אסרו בכמה דברים וכיון שברור שאיכא זילותא דשבת הוא בכלל איסור זה ממילא אף שלא אסרו זה ביחוד דכל ענין זילותא הוא האיסור. וגם פשוט לע"ד דעושה דבר שהוא זילותא לשבת הוא עובר בידיים על חיוב הכבוד שמשמע שהוא ג"כ חיוב התורה שנתפרשו ע"י הנביאים שכתב הרמב"ם ריש פרק שלשים מהלכות שבת ד' דברים נאמרו בשבת שנים מה"ת =מן התורה= ושנים מדברי סופרים והן מפורשין ע"י הנביאים שלא כתב שתיקנו הנביאים משמע שהוא מדאורייתא ולשון מדברי סופרים הוא כדרך הרמב"ם שקרי לכל דבר שלא מפורש בתורה דברי סופרים אף שהוא מדאורייתא בין שהוא דבר הנלמד מג"ש ובין מה שנאמר הלכה למשה מסיני כדאיתא במ"מ ובכ"מ ריש פ"א מאישות שקידושי כסף הוא מדברי סופרים עיי"ש, והוא כדא"ר אשי על פרועי ראש דבמיתה ועל ערל לב וערל בשר שאר"ח דמתורת משה רבינו לא למדנו עד שבא יחזקאל ולימדנו דגמרא גמירי לה ואתא יחזקאל ואגמרא אקרא בסנהדרין דף כ"ב ע"ב ובעוד כמה מקומות, וכן הוא חיוב הכבוד לשבת שהוא מהלכה ונתפרשו ע"י הנביאים בקרא, והרמב"ם שם ה"ב פירש המעשים המחוייבים לעשות לכבוד השבת, וממילא מובן דהדברים שעשייתן הוא זילותא לשבת הוא ג"כ עובר על מצוה זו דכבוד שבת ועוד גרוע דהרי עובר זה במעשה, שלכן אף שנימא שאינו בכלל הגזירות דחכמים, אבל גם בלא צורך הוא עובר במעשה על חיוב כבוד השבת, וזה שהוא זילותא הוא דבר שמובן לכל, שלכן מסתבר לע"ד שאסור להעמיד בע"ש ע"י מורה שעות שיעשה העלעקטרי למחר מלאכה.

אבל עכ"פ מה שכבר נהגו להעמיד ע"י מורה שעות לכבות הנרות דעלעקטרי שהודלקו וגם שיחזרו להדלק אח"כ בסוף היום, אין לאסור מאחר דלכבו הנרות של המנורות הגדולות שנקראו בלע"ז לאמפן שהיו דאש ממש נהגו בכל המקומות לכבותם ע"י עכו"ם והיו גם מקומות שהיו נוהגין לחזור ולהדליקם בביהמ"ד לתפלת נעילה ביו"כ ונמשך מזה באיזה מקומות שגם בשבת לעת ערב הדליקו ע"י נכרי לאמירת המזמורים אף שכבר צוהו הרבה עיין בנוב"ק חאו"ח סימן ל"ג אבל נתן טעם להמתירין, והרמ"א /או"ח/ בסימן רע"ו סעי' ב' שנהגו רבים להקל לצוות לעכו"ם להדליק לצורך סעודה בפרט בסעודת חתונה או מילה ומשמע שבמקום צורך גדול מתיר שלכן אף שמן הראוי להחמיר ובגבולנו ביוראפ החמירו, מ"מ כיון שיש רבנות שהתירו ונהגו כן בהרבה מקומות, אין לאסור מה שכבר נהגו להקל בהעמדת העלעקטרי בע"ש ע"י מורה שעות שיכבה וגם שידליק בשבת להזמן שהעמידו, וגם ממילא ליכא זילותא לשבת בזה וליכא טעם האחרון לאסור כיון שהיו מקומות שנהגו בזה אדרבה למצות כבוד סעודת שבת, ונשאר רק טעם הראשון שיש ג"כ לסמוך להתיר, אבל הבו דלא לוסף עלה

להתיר גם לבשול ומלאכות אחרות ויש לאסור. זקנך אוהבך, בלו"נ, משה פיינשטיין.

** נא לשמור על קדושת הגליון / מתוך מאגר פרוייקט השו"ת - אונ' בר-אילן**

בשבת — לפי הרי"ף, הרמב"ם, הסמ"ג, הטור והשו"ע, אסור מן הדין. ומשמע שאסור מדאורייתא, כלשון מג"א הנ"ל בשם הסמ"ג: "אסור ... אפילו מע"ש ... שכיון שהמים בעין, ובודאי יפלו הניצוצות, ובכוונת כיבוי הוא נותן המים, הרי אלו כמכבה בידים." לפי הרי"ן אסור מדרבנן, גזירה שמה יעשה בידיו בשבת.

3. הנחת תבשיל על תנור שידלק בשבת

בשו"ת ציץ אליעזר ח"ב סי' ר"ז דן בענין בשול וחמום תבשיל על ידי הנחתו בתנור חשמלי בשבת, והתנור ידלק בשבת ע"י שעון שבת המכוון מערב שבת (להניח בשבת — פשיטא לו שאסור). אף שנראה היה לכאורה להחיר, כדעת בית הלל בירושלמי הנ"ל¹⁰ מ"מ הסיק לאיסור מכמה טעמים:

א. יש לגזור, שמה יבוא להניח התבשיל בתנור בשבת עצמה, לפני שוגיע זמן ההדלקה, משום שזה לא נראה כל כך איסור. ופעמים שיבוא להניח ממש ברגע ההדלקה, ויבוא לידי חיוב חטאת.

ב. בתבשיל שאינו מבושל כל צרכו — יש לאסור, מחשש שמא יגיס וימתר בישולו, ויבוא לידי חיוב.

ג. בתבשיל שלא בושל כ"צ ומצטמק ויפה לו — יש בדרך כלל חשש שמא יחתה ע"מ למהר בישולו, ולכן בעינין גרופה וקטומה. כיון שתנור אינו נחשב כגרוף וקטום, יש לאסור להשתמש בו, אפילו כשאין מקום לחשש שמא יחתה, כיון שהכמים לא פלוג בגזירתם, ואסרו אף במקום שאין חשש לחיתוי.

כשם שבבישול חששו שמא יחלל שבת בבשול, כמו"כ יש לחשוש לגבי כל מלאכה שתתחיל מעצמה בשבת, שמא יבוא לעשותה בשבת. והרי זה דומיא דשיטת הרי"ן, שהובאה לעיל מתוך תשובת הרב עוזיאל, חוץ מאותן מלאכות שהתירו בית הלל במפורש בפרק קמא דשבת.

באגרות-משה (או"ח ח"ד סי' ט) אסר הנחת קדירה על פלטה או בתנור אפילו בערב שבת, אם שעון השבת יתחיל להפעיל אותם בשבת. נימוקיו הם שנים:

א. זילותא דשבת — בהכנת מכשירים שיתחילו לפעול מעצמם בשבת פוגע אדם בכבוד השבת, שבו הוא חייב מדין "וכבדתו וכו'". והרי ע"י פעולה כזו אפשר להפעיל הרבה מפעלים ובתי חרושת, "וברור שאם היה זה בזמן התנאים והאמוראים, היו אוסרים."

ב. אין זה שונה מאיסור אמירה לנכרי, ואולי אף כלול בדין זה. אם מלאכה שנעשית לישראל ע"י אמירה בלבד נאסרה, קל וחומר שהדבר אסור כאשר המלאכה נעשית ע"י מעשה ידיו של ישראל עצמו, בהכנת המכשירים מע"ש למלאכה שתעשה בשבת.

בחזון-איש (או"ח לזכא בסופו) כתב:

למדנו, אם סוף האש לבוא לתנור — כמו מכונה חשמלית, שהוכן מערב שבת לבוא

10. מדבריו אלו משמע, שהוא מבין שהכנת התנור מע"ש — ע"י כיוונו של השעון, והכנת הכפתור החשמלי שבתנור למצב מודלק — הרי הוא כבר שלב מסוים במלאכת הבישול. שאם לא כן, הרי בית הלל התירו רק מלאכה המתחילה מערב שבת ונמשכת לתוך השבת. כגון שרית דיו וסמנים, אך לא מלאכה שכל כולה תתחיל בתוך השבת.

בשעה פלונית (בשבת) – אסור ליתן לתוך התנור קודם שבא האש, אפילו תבשיל שבושל כל צרכו, ואפילו הוא חם, וכדין איסור חזרה דחשיב כמשהה בשבת, ואפילו אי בתנור שמסיק הנכרי לא חשוב כמשהה (ומותר). התם מחוסר מעשה של בעל בחירה, אבל הכא, דסוף חום לבוא מעצמו, נראה דחשיב משהה.

מעשי אדם מערב בשבת חמורים, איפוא, לפי החזו"א יותר ממעשיו של גוי, כיון שהגוי ברצותו יעשה את המלאכה, וברצותו ימנע ממנה, משא"כ אדם שגמר את פעולתו בערב שבת, ובהכרח סוף חשמל לבוא והפעולה תתבצע.¹¹ מעין זה כתב החזו"א בס"י לח.ב. ולפיו אין להכין מכשיר חשמלי מע"ש כדי שיתחיל לעשות מלאכה מעצמו בשבת.

4. איסור מלאכה בשבת הוא איסור חפצא

על איסור המלאכה בשבת כאיסור חפצא, ולא דוקא כאיסור גברא, לימדנו ה"ר ש"י זיין זצ"ל ב"לאורי-ההלכה" (עמ' קיד). לראיה הוא מביא את דעת רש"י (שבת קנג, א ד"ה מאי טעמא) והגהות מיימוני (שבת ה, א) שהסבירו את יסוד איסור אמירה לנכרי משום שיש שליחות לנכרי לחומרא, וכן פסק בשו"ע הרב (או"ח רמג, א). מכאן מסיק הרב זיין זצ"ל, שהתורה הקפידה על עצם המלאכות, שלא תיעשינה בשבת, שבעשית המלאכות מופרת מנוחת השבת, ולכן פוסקים באו"ח רצח, ה שאין מברכים כורא מאורי האש כהבדלה על נר שהדליק גוי בשבת, "מפני שלא שבת ממלאכת עבודה". וכן הסביר בשו"ע הרב (שם, ז): "ואפילו הדליקו גוי לצורך עצמו, כיון שאם היה ישראל מדליקו היה עובר עליו, ה"ז מלאכת עבודה".

איסור התחלת מלאכה מאליה בשבת מוכח גם מדברי נמוקי יוסף (ב"ק פרק ב). הוא מקשה למאן דאמר "אישו משום חציו", היאך מותר להדליק נרות בע"ש, והן הולכות ודולקות ומאירות בשבת, והרי כל הנעשה לאחר שהאדם הצית את האש נחשב כאילו נעשה על ידו ממש, כמו היורה את החץ, שאע"פ שבשעה שהחץ פוגע האדם כבר אינו עושה מאומה, מ"מ הוא חייב על כל הקורה לאחר שיצא החץ מתחת ידו, תשובתו של נמ"י היא, שאמנם המלאכה מתייחסת לאדם, אבל זה נחשב שהוא עשה את כל המלאכה בע"ש, וכאילו הכל נשרף כבר בעת שהצית את האש. הוא לא תירץ, שהאיסור בשבת הוא שגופו של האדם יעשה את המלאכה, אבל אם נעשית מאליה מותר. מתוך שנוקק לחדש, שמעשה המלאכה נגמר בע"ש, משמע שהתורה אסרה עשית עצם המלאכה בשבת, אפילו כשהאדם עצמו אינו עושה אותה בפועל. לפיכך בכל מלאכה שהתחילה בע"ש, וישראל גמר בכך את מעשיו, י"ל כנמו"י, שהמלאכה נגמרה כבר בע"ש. משא"כ כשהמלאכה לא התחילה בע"ש, אלא עתידה להתחיל בשבת עצמה, ע"י שיחבר זרם החשמל אל המכשיר המכוון מע"ש, אי אפשר לומר שהמלאכה נגמרה בע"ש.¹²

11. כחזו"א אסור מצד שהיה, וכמ"ש בס"י לח.ב.: "אין האיסור תלוי במעשה העומדה על הקדירה, אלא במציאות הקדירה על הכירה בשבת", ואינו ענין כלל להכנה מע"ש ע"מ שתתבצע פעולה אוטומטית בשבת כמדיח כלים דגן. — הערת עורך (י.ר.)

תגובת המחבר: כוונת החזו"א היא, שלא מועיל מה שהשהה הניח הקדירה מע"ש ע"ג הכירה, ומתחיל לבשל באופן אוטומטי בשבת. משום שעצם החימום מתחיל בשבת גופא, חשיב כמשהה בשבת, ולכן אין זה תלוי במעשה ההעמדה בשבת גופא, אלא אפילו מע"ש אסור ככהאי גוונא.
12. כבר העיר מחבר מאמר זה עצמו (לעיל הערה 10) שעריכת השעון מערב שבת הינה כבר שלב מתוך המלאכה

5. סיכום שיטת המחמירים

ואם ישאל השואל, הכיצד נהגו העולם להתיר כיבוי והדלקת אור באמצעות שעון-שבת, והרי לפי כל הנזכר לעיל יש לאסור — על כך השיב באג"מ הנ"ל, שעוד קודם להמצאת שעון השבת פשט הנוהג שנוכרים כיבו והדליקו נרות בבתי הכנסת. ובכתי המדרש לצורך לימוד ואמירת תהילים, לתפילת נעילה כיום כיפור ולצורך הסעודה בשבת (עי' רמ"א רע"ב; נורע"ב יהודה מהדו"ק או"ח סי' לג). ממילא אין בכך עוד משום זילותא דשבת, ולכן גם לצורך תאורה חשמלית מותר להפעיל שעון שבת. אבל לגבי בישול או מלאכות אחרות יש לאסור.

כאמור, לדעה זו מצטרפים שו"ע הרב, מחנה-חיים, משפטי-עוזיאל, חזון-איש, ציץ-אליעזר, לאורי-ההלכה, אגרות-משה, אשר לרובם הדבר אסור מדרבנן (ויש מי שאסר אף מדאורייתא — עי' משפטי-עוזיאל). לכל הדעות הללו אין להפעיל באמצעות שעון-שבת תנורים, מערכות הסקה מרכזית, מכשירי אוורור ומיזוג אויר, מכשירי הקלטה קוליים ותזותיים (טייפריקורדר ווידיו-אורטייפ), מדיחי כלים, פלטות של שבת וכדו'. רק לצורך חולה, או במקום צער גדול, יש מקום להקל במלאכות מסוימות, כיון שאיסורן הוא רק מדרבנן.¹³

י. המתירים מלאכה בשבת שהפעלתה בערב שבת

1. לא מצאנו גזירת חכמים על כך

ה"ר צבי פסח פרנק זצ"ל (הר"צבי או"ח סי' קכז) דן בדברי מחנה-חיים, הסובר שהמכין מלאכה מערב שבת שתתחיל בשבת עובר בכך איסור דאורייתא. הרב פרנק רוחה זאת, שהרי כבר פסקו אחרונים (פנייהושע בתשובותיו, בית-מאיר, חת"ס-סופר), שבאיסורי שבת לא שייך שליח לדבר עבירה, כיון שעל כל פנים גופו של המשלח שוכת ממלאכה. הוא הדין בהפעלת מלאכה ע"י שעון-שבת. ומה שהביא במחנה-חיים מהירושלמי, הלא מהבבלי מוכח שמחלוקת ב"ה וב"ש היא בשביתת כלים, ולהלכה פוסקים כב"ה שאין אנו מוזהרים על שביתת כלים כלל, ואפילו אם תתחיל המלאכה בשבת גופא, מותר בכל ענין. פעולת האדם מערב שבת היא לכל היותר גרמא, שאף בשבת עצמה מותרת מעיקר הדין, ומה שגזרו עליה חכמים היינו דוקא בתוך השבת, אך לא לפניה.

בשו"ת מהר"ם שיק (או"ח סי' קנז) התיר את השימוש בשעון-שבת לכבוי אש והדלקתה בשבת. בתוך דבריו כתב: "אין לרמות גזירות חכ"ל להדדי, ואין לך אלא מה שגזרו ואסרו הם." לדעתו אין לחשוש לא למראית העין ולא לשמא יעשה המלאכה בעצמו בשבת, שהרי לשם כך טרח והתקין

כולה, ובפוטנציאל כבר נעשתה המלאכה כולה, כדן "אשו משום תיצור". — הערת עורך (י.ר.) תגובת המחבר: ברם, תפיסת הפוסקים הללו היא, שהשעון לחוד, והמכשיר החשמלי לחוד. אמנם השעון פועל מע"ש, וממשיך מלאכתו בשבת, ולכן מותר. אבל אצל המכשיר נולד זרם חשמל ביום השבת, ואז מתחילה המלאכה, ובהם הם אוסרים.

13. כבר ציינתי לעיל (הערה 11) שהחזו"א — וכן שאר הפוסקים — לא אסרו אלא בבישול, משום שבבישול מצטרפים איסורים נוספים, שאינם בכל מכשיר אחר, כגון: חשש מגיס, חשש שמא יחחה, ואיסור שהיה והחזרה. אי אפשר להשליך מכאן למכשירים אחרים, שאין בהם משום בישול. — הערת עורך (י.ר.) תגובת המחבר: הר"מ פיינשטיין זצ"ל, ה"ר ש"י זיין זצ"ל, וכן במחנה-חיים, שואל ומשיב ושו"ת מהר"ם שיק, עוסקים להדיא גם בשאר מלאכות.

כותר: השימוש במדיח כלים לגבי כשרות ושבת מחבר: הרב גדעון פרל
כתב עת: תחומין יא, תש"ן, 113 - 129

** נא לשמור על קדושת הגליון / מתוך מאגר פרויקט השו"ת - אונ' בר-אילן**

את השעון מע"ש, ואין חשש שיעשה אב מלאכה בשבת, דאין לו שום מורה היתר לכך. בשו"ת שואל-ומשיב (מהדו"ת שאלה ה) הסכים להתירו של מהר"ם שיק, וכתב שמדין גרמא יש מקום להתיר מעיקר הדין את כיוון השעון אף בשבת, שהרי לפי הגמרא בשבת קכב, "עשיה הוא דאסור גרמא שרי", וכשהמלאכה נעשית מאליה (כמוש"כ בירושלמי שבת פ"ב הא) הדבר מותר. לפיכך יש להתיר עשיית גרמא בע"ש, דלא גזרו חכמים בע"ש אלא בשבת, דהוה גזירה לגזירה. אמנם הן בשו"מ והן מהר"ם שיק עוסקים בהדלקת הנר, שהיא לצורך תאורה, מכל מקום אותן הסברות שהעלו הם להתיר בתאורה שייכות גם לגבי שאר מלאכות שיופעלו בשבת ע"י פעולת גרמא הנעשית מע"ש.

סברה זו (שאינן מדמים גזירות חכמים זו לזו) הביא גם הג"ר ש"י אורבך שליט"א בספרו מאורי-אש פרק ד. והוסיף על כך: גם אם בהנחת מים מתחת לניצוצות יש לחשוש שאם יעשה כן בשבת יעבור על איסור כבוי, הרי בכיוון שעון-שבת אף אם יעשה כן בשבת, אין זה אלא גרמא, שאינו חייב עליו, ואינו אסור אלא מדרבנן. נמצא שאין לחשוש שיעשה בידיו מלאכה בשבת אם המלאכה תתחיל מעצמה בשבת.

2. אין ראייה לאסור משפופרת של כיצה על הנר

בשו"ת שבט-הלוי (או"ח סי' מז, עמ' מה), בדיונו על כיוון שעון-שבת מע"ש ע"מ להדליק תאורה או מקור חום בשבת, הביא מקור לאסור זאת מהירושלמי שבת פ"ב ה"ד. את הדין שבמשנה "לא יקוב אדם שפופרת של כיצה בשביל שתהא מנטפת" מסביר הירושלמי, שבכל טיפה וטיפה של השמן מתחילה הבערה חרשה בשבת עצמה, ואע"פ שהפעולה החלה מערב שבת, מ"מ נחשב הדבר למלאכה הנעשית בשבת. הסבר דומה נותן הירושלמי בשבת פ"א ה"ה לגבי טחינת חיטים בריחיים של מים, שכל חיטה וחיטה הנטחנת בשבת, נחשבת תחילת מלאכת הטוחן בפני עצמה. מוכח אפוא שיש היתר רק במקום שהמלאכה מתחילה מע"ש, או שראויה להתחיל מע"ש, כגון בפרישת מצודה. אבל אסור לעשות פעולה מע"ש על מנת שהמלאכה תתחיל מעצמה בשבת. אולם בעל "שבט הלוי" דוחה ראייה זו. ראשית, משום שכירושלמי גופיה חולקים האמוראים אם אכן זהו טעם המשנה. שנית – משום שבבבלי לא הוזכר טעם זה לאיסור; טחינת חיטים אסורה משום השמעת קול או משום שביתת כלים (כבית שמאי), ושפופרת על הנר אסורה מחשש שמא יבוא להסתפק מהשמן שבנר.

על כן, לדעת שבט-הלוי, אם יש מקום להחמיר הרי זה בהפעלת מכשירים הדומים לריחיים של מים, דאוושא מילתא, ויש בכך משום זילותא דשבת, כגון גנרטור המעורר רעש טורדני. מ"מ גם בזה הוא מקל, כאשר מדובר בגנרטורים המשמשים לבתי-כנסת ולבתי מדרש, שהם פועלים לצורך מצוה, ויש להקל בהם, כמו שמקל הרמ"א לצורך ובמקום הפסד.

3. אין לאסור מדין אמירה לנוכרי

עוד הוסיף בעל שבט-הלוי, שאין לאסור הפעלה ע"י שעון-שבת בדומה לאיסור לתת לנוכרי מעות בע"ש על מנת שיקנה בהן עבור ישראל בשבת (כגון כשיום השוק חל בשבת, וכמבואר בשו"ע או"ח ס"ג, בט"ז ס"ק ג ובמג"א ס"ק ג), וכשם שאמירה זו לנוכרי אסורה, הוא הדין הפעלה ע"י עריכת שעון-שבת מע"ש (סברה דומה למש"כ באגרות-משה, הג"ל). אולם לדעת הרב וזנר

כותר: השימוש במדיח כלים לגבי כשרות ושבת מחבר: הרב גדעון פרל
כתב עת: תחומין יא, תש"ן, 113 - 129

** נא לשמור על קדושת הגליון / מתוך מאגר פרוייקט השו"ת - אונ' בר-אילן**

ספר האגור הלכות הוצאת שבת סימן תקיט

נשאל מורי אבי מהרר"י לנדא על זוג המקשקש לשעות עשוי ע"י משקולות אם מותר להכין ולהעריכו כדי שילך ויקשקש כל השבת כי שמא יש לדמות לנותן חטים לרחים. והשיב נראה לי עיקר טעמא דאוושא מלתא. כמו שפירשו תוספות שני"ץ וספ"ב התרומה וסמ"ג שפירשו על אוושא מלתא שיאמרו רחים של פלוני טוחנים בשבת דסבירי בשבת נתן בהם חטין, וא"כ טעמא זה לא שייכא כלל גבי זוג המקשקש שהכל יודעים שרגילים לתקן בכל יום על יום של אחריו ובאותו היום שהוא מקשקש אין מתקנין אותו כלל. וכן יש לפסוק הלכה למעשה וכן עמא דבר עכ"ל.

** נא לשמור על קדושת הגליון / מתוך מאגר פרוייקט השו"ת - אונ' בר-אילן**

גניזה - 1328 אונ' בר-אילן גניזה

אולן עזריאל ונוכי, סמ"ח ינה סג"ח

טוב כמו שיתבאר בסי' תצ"ה מכל מקום כאן אין בו משום נולד הואיל והוא דבר שגמרו בידי אדם כמו שיתבאר בסימן שכ"ה:

ג במה דברים אמורים כששיגרן הנכרי או הביאן בעצמו לבית ישראל אבל אסור לשלוח אצלו ליטול כלים מביתו (בשבת) אפילו ע"י נכרי אע"פ שנגמרו מערב שבת לפי שאין מביאים כלים מבית האומן כלל אפילו בחולו של מועד אלא אם כן הן לצורך המועד אע"פ שנגמרו קודם המועד (י) מפני מראית העין שיאמרו שבמועד נתן לו לתקנם ולצורך המועד לא חששו למראית העין במועד שהוא קל כמו שיתבאר בסי' תקל"ה אבל כאן בשבת (אע"פ שנגמרו מערב שבת) או יד"ט אפילו לצורך שבת וי"ט אסור ליטול מבית האומן לבית ישראל אפילו מבית לבית בחצר אחת אלא אם כן שהנכרי אינו אומן כלל אלא הוא חנוני הלוקח מהאומנים ומוכר לאחרים שאז מותר ליקח אצלו אפילו בביתו או בחנותו ולהביא לבית ישראל אפילו דרך הרחוב אם היא עיר המעורבת:

ד מותר לפתוח מים לגינה דהיינו לעשות נגר קטן משפת המעין לגינה סמוך לחשכה והמים נמשכים והולכים לגינה כל השבת כולה ומשקים את הזרעים אע"פ שהמשקה בשבת חייב וכן מותר להניח קילור עבה על העין לרפואה ואספלנית על גבי המכה והם מתרפאים והולכים כל השבת כולה אע"פ שבשבת אסור להניחם כמו שיתבאר בסי' שכ"ח וכן מותר לטעון קורות בית הבד על גבי הזיתים ועגולי הגת על גבי הענבים סמוך לחשכה והם נסחטים והולכים כל השבת כולה אע"פ שהסוחט בשבת חייב (יא) ומכל מקום השמן והיין היוצא מהם משחשכה אסור כדין משקין שזבו מאליהם בשבת שהם אסורים בו ביום משום גזרה שמא יבא לסחוט בידיים כמו שיתבאר בסי' ש"כ במה דברים אמורים כשהטעין עליהם סמוך לחשכה ממש אבל אם הטעין עליהם מבעוד היום גדול בענין שנתרסקו מחמת הטעינה קודם שחשכה מותרין השמן והיין היוצא מהם כל השבת כולה שכאן אין לגזור שמא יבא לסחטם בידיים לפי שאף אם יסחטם לא יעשה איסור מן התורה אלא מדברי סופרים כיון שכבר הם מרוסקים והיה המשקה זב מהם מאליו בלא טעינת הקורה והעגולים ובלא סחיטה בידיים אלא שע"י הטעינה והסחיטה הוא ממהר לצאת וכן (יב) הבוסר והמלילות שריסקן מבעוד יום מותרין המשקין היוצאין מהן בשבת:

טז מותר ליתן חטים לתוך רחיים של מים סמוך לחשכה והם נטחנים כל השבת כולה ואע"פ שהרחיים הן של ישראל ואין חוששין להשמעת קול הרחיים בשבת שלא יאמרו רחיים של פלוני טוחנות בשבת לפי שהכל יודעים שהרחיים טוחנות מעצמן ולא יבאו לחשדו שבשבת נתן החטים לרחיים יש חולקים על זה ואוסרין ברחיים ובכל מקום שיש השמעת קול כשהמלאכה נעשית מאליה בשבת מפני שהוא זלזול שבת שיאמרו שבשבת התחיל המלאכה אלא אם כן שהמלאכה נעשית ברשות נכרי ואין שם הישראל נקרא עליה כלל כגון ליתן חטים לתוך רחיים של נכרי מבעוד יום או שנותן להנכרי מבעוד יום והנכרי נותן לרחיים שלו אפילו בשבת אם קצץ לו שכר כמו שנתבאר למעלה ובלבד שלא יעמוד ישראל אצלו בשבת לשמרו שלא יגנוב מפני מראית העין שיאמרו שהוא שלוחו של ישראל העומד עליו אלא א"כ יש חשש (יג) הפסד מרובה שאז אין חוששים למראית עין כזה כמו שנתבאר בסימן רמ"ד וכל שכן אם השעה צריכה לכך כגון שהוא סמוך לפסח וצריך הישראל לשמור הרחיים שלא יבאו שם מים. ולענין הלכה במקום שאין שם מנהג יש להחמיר כסברא האחרונה אלא אם כן יש שם הפסד שאז יש לסמוך על סברא הראשונה:

טז ומכל מקום מותר להעמיד מערב שבת זוג המקשקש לשעות עשוי ע"י משקולת אע"פ שמשמיע קול בשבת לא יבאו לומר שהעמידו בשבת ועבר על גזרת חכמים שאסרו להשמיע קול בשבת (בכלי המיוחד לכך) כמו שיתבאר בסי' שלי"ח לפי שהכל יודעים שדרכו להעמידו מאתמול שכן הוא דרכו לעולם להעמידו בכל יום על יום שלאחריו:

יז לא יצא אדם לרשות הרבים סמוך לחשכה וחפץ בידו גזירה שמא ישכח להסיר החפץ מידו להצניע עד לאחר שחשכה ואז יזכור שהחפץ בידו וישכח שהוא שבת ויצא ג"כ עם החפץ מרשות היחיד לרשות הרבים או יעבירו ד' אמות ברשות הרבים או יכניסנו מרשות הרבים לרשות היחיד אבל אם לא היה נזכר מהחפץ משחשכה לא היה עובר על איסור של תורה שלא אסרה תורה אלא מלאכת

אולן עזריאל ונוכי = אולן עזריאל ונוכי
אולן עזריאל ונוכי - אולן עזריאל ונוכי

דנפשה קא עבדי. הגה (כח) ויש אוסרין ללבוש, כל שידוע (י"א) שהאינו יהודי גמרו בשבת (הגהות אש"י פרק קמא דשבת ומהר"ל ובית יוסף בשם רוקח), וצריך להמתין במוצאי שבת (כט) בכדי שיעשה (אור זרוע), ויהי נהוג לכתחלה, אם לא (י"ב) שצריך אליו בשבת, (י"ג) שאז יש להקל. (פ) ואם יש לתלוה שנגמר (י"ד) בערב שבת, מתוך ככל ענין (הגהות אלפסי). ונדקא אם שגור לו האינו יהודי לכיתו, אבל אסור (לא) לקח פלים (י"ה) (ל"ב) מבית האמן (י"ט) בשבת ויום טוב (מהר"י פרק קמא דיום טוב ואור זרוע והגהות מיימוני פרק ב מהלכות יום טוב והגהות אש"י פרק אין צדין). וכל זה בכלים שעשה לישראל (בית יוסף), (י"ז) אבל אינו יהודי שעושה מנעלים על המקח, (י"ח) מתוך לישראל המכירו לילך ולקח ממנו בשבת ולנעלם, ובלבד (י"ט) שלא יקצץ עמו דמי המקח (הגהות אש"י פרק אין צדין): ה. **ומתוך (זה) לפתח מים לגגה והם נמשכים**

שערי השובה

א) בערב שבת. עין באר היטב. וכתב בתיב החיים יהוא חדין כלי פשתן שנתן האינו יהודי תחת המכש בשבת שרי, והא יכול ללבוש פלא זה, עין פ"ס: **ט. מתוך עין מגו אברהם שהעלה דלכתחלה אסור לילך ולקח ממנו, אם לא באינו יהודי חנוני שאינו אמן כלל אפשר דמתוך עין פ"ס, וצ"ע ב"ח:**

משנה ברורה

דמי למה שמבאר ב"ב בסיומן רעו סעיף א בהג"ה, דאינו יהודי שהדליק הגר בשביל ישראל, אפלו אם היה על ידי קציצה אסור להשתמש לאורה, והקא אף על גב שהישראל נהנה בלישיתו ממלאכת שבת, מכל מקום אינו יהודי לא עבד בשבת בשביל הנאת ישראל, רק אדעתה דנפשה למהר להשלים פעולתו, מה שאין פז התם, והדלקתו בשבת היה כדי שישתמש בו הישראל עכשו, וכלן אסור. ולפי זה גם כענגנו, אם הישראל אמר לאינו יהודי סמוך לחשכה, מודיע לא גמרת מלאכה, והשיב לו, אעשה זאת למענך בשבת, אין הכי נמי דאפלו לדעת המחבר אסור ללבוש בשבת, כמו גבי גר נפרי מגדים: (כח) **ויש אוסרין וכו'.** טעמם, דאסור לישראל להנות מהמלאכה בשבת בכל גונו, בין שמכל מקום נעשה המלאכה בשבילו: (כט) **בכדי שיעשה.** כדי שלא יהנה ממלאכת שבת, וכלפי זה בשני ימים טובים של גלויות אם עשה האינו יהודי בראשון, מתוך בתחלת יום שני בכדי שיעשה ממה נפשך, דאם היום ראשון קדש השני חל, ואם היום ראשון חל בודאי מתוך, ואין חלוק בכל זה בין מי שנעשה בשבילו בין לאחרים, ובספר אליה רבה הקל לאחרים בקצץ: (פ) **ואם יש לתלות וכו'.** דהא יש מתירין בכל ענין, וראם הזה המנועל מתוך פערב שבת רק שתקנו והחליקו בשבת, שרי, דהא היה יכול ללבוש בלאו הכי, וכמו שכתוב סימן רנב סעיף א בהג"ה ד', והוא חדין כלי פשתן שנתן האינו יהודי תחת המכש בשבת, שרי גם כן מטעם זה: (לא) **לקח פלים.** ואפלו יודע ודאי שנגמר קדם שבת ויום טוב, ואפלו אם הוא לצורך שבת, והטעם, מפני מראית העין, דיאמרו שששבת עשאו ומדעת ישראל, ואיתא בלבוש, ואפלו אם לא יביאם בינו אלא לבשם שם בבית האינו יהודי, גם כן אסור מטעם זה, וכתב המגן אברהם, אפשר דאפלו על ידי אינו יהודי אסור להביאו, ודעבדא דחל הוא: (ל"ב) **מבית האמן.** ואין חלוק ב"ב בין ישראל לאינו יהודי: (ל"ג) **אבל אינו יהודי שעושה וכו'.** דהא אדעתה דנפשה עבד בשבת, ואסור דהבאה מבית האמן, סבירא לה לתרמ"א דלא שך בזה אף שהוא הולך אצלו, משום דכיון שהכל יודעים שהאינו יהודי רגיל לעשות לעצמו בשביל מקחו, תו ליכא משום מראית העין שיאמרו שצוה לו לעשותם, והמגן אברהם וישאך הרבה אחרונים חלקו על דבריו וסבירא להו דגם בזה אסור לילך אצלו ולקח ממנו כמו משאך אמן, אלא אחר שהביא לבית ישראל מתוך ללבוש, דמסתמא לאו אדעתה דישאך עבד אם הוא עיר שרבה אינם יהודים, כמו שכתוב בסיומן תקטו, אף אם האינו יהודי הוא חנוני שאינו אמן, אפשר דיש להקל, וגם בזה מפקפקים התוספת שבת והפרי מגדים, דהוי על כל פנים עבדא דחל: (ל"ד) **שלא יקצץ עמו.** דהינו, שלא יפרי לו סכום דמים, דאי לאו הכי הוי בכלל מקח וממכר אף שפותח מים סמוך לחשכה משפת המעין שילך לגגה להשקותה:

באר הגולה

במקום מפרסם אסור לתנו לו, אם לא בספק שמא לא יעשה בשבת. ועין לעיל בסיומן רמז כסעף ג, בכאור הלכה דבור המתחיל והאינו יהודי: **ד ויש אוסרין ללבוש וכו'.** עין משנה ברורה. וטעמם שיהי בכל מלאכות שהאינו יהודי עושה, כדאיתא במשנה ככב, עשה קבש לירד בו וכו', דאנרי להיש אוסרין אפלו בקצץ וכדאיתא בפוסקים, וכן מוכח בכאור הגר"א לקמן ברוב סימן רעו: **י"א) שהאינו יהודי גמרו בשבת.** ונדקא אם הוא מלאכה דאורייתא, אבל אם הוא מלאכה דרבנן אין להתמיר ופרי מגדים בשם המגן אברהם בסיומן תקטו: **י"ב) שצריך אליו בשבת.** הנוי, שאין לו בגד לשבת פז אם זה, ולא הוי כמו לצורך המועד האמור בחל המועד וחקד משה: **י"ג) שאז יש להקל.** עין באליה רבה שתמה, דכאן משמע דסומך על המחבר דהעתיק שיטת הר"ן דלא חושבין לנהנה מהמלאכה שבת הואיל וקצץ, ולקמן ברע"ו סעיף א בהג"ה העתיק זה לדינא כלי שום חולק, והמגן אברהם בסעיף קטן יא נחפז לתרץ קשיה ולחלק בין הכא לתהם, וכמו שכתבתי במשנה ברורה, אך קצת קשה על הרמ"א שם שכלי לקט שהובא ממנו אברהם והביא טעם ונהנה, שמקלין בו בעת הצורך בקציצה. עוד קשה לי, לפי תרין המגן אברהם למה אסרין שם במשנה ככב גבי פכש וגבי מלא מים, הלא בסתמא אורי סיפא זו גם כן אפלו בקצץ, דמיא דרישא גבי גר דמריי בכל גונו לפי היריעה ומ"א, והלא בזה הוא דמיא דלבישה, דמפני האינו יהודי רק להשלים פעולתו, ואולי יש לומר, דמריי הסיפא בגוונא דבאר הפרי מגדים אסור גבי לבישה לכלי עצמא, דהינו, היכא שמכר מלתא שהוא עושה לצורך ישראל, וכעין זה כתב המאירי בפרק קמא דשבת בדבור המתחיל יש שואלים וכו', עין פ"ס במה שתרין בשם הגאונים, שגם הם סוברים כהר"ן בכלים כבובס ועורות לפענן דמתוך בקצץ ללבוש בשבת, ואף על פי כן אסור גבי פכש וכו', עין פ"ס: **י"ד) מבית האמן.** עין במשנה ברורה דאפלו מישראל אסור, ואם הוא לצורך שבת יש לענין דלפי מה שכתב דממתי יוסף וכן הר"ן סוף פרק מקום שפנה, דהטעם הוא מפני מראית העין, דיאמרו שנתן לו לתקנם במועד, אפשר דבשבת ויום טוב לא חושבין לחשדא זו באמן ישראל, וכן לטעם רש"י שם דהוא משום טרח, דכר כתב הבית יוסף וכן באליה רבה, דלצורך שבת לא חושבין משום טרח, אך לפי מה שכתב התוספת שבת ופרי מגדים, דלכך אסור להביא אף על ידי אינו יהודי משום עבדא דחל, ושם הלא אורי אף לצורך שבת, משמע דאסור גם בזה, וצריך עיון: **י"ט) בשבת ויום טוב.** ואם אינו מאמינו שינת אצלו עד לאחר שבת, הנה לענין חל המועד כמאר חדין כסור סימן תקלד, עין פ"ס, ולענין שבת אינו מבאר בפוסקים, ונדקא דאם גם הוא צריך להבגד לצורך שבת יש להקל בזה שהביאו בצנעה לתוך ביתו: **י"ט) אבל אינו יהודי שעושה וכו'.** עין במשנה ברורה, דהמגן אברהם וכן שאר הרבה אחרונים חולקין על זה וסבירא להו דאין בזה שום יתרון משאך אמן, בין שהולך אצלו, ולפי זה אפלו יודע ודאי שנגמר אצלו בערב שבת או שהיה אמן ישראל, גם כן אסור: **י"י) מתוך לישראל וכו'.** הנה בבית יוסף הכיא בשם הגהות אש"י שתי דעות על פי שאינו משלם לו עכשו: ה (זה) **לפתח וכו'.** הינו,

שער הציון

אחרונים שהעתיקו לאסור, והוא הפאמר מרדכי וכו' ושלחן שלמה, וסוברים המאמר מרדכי והגר"י ופראי"ט עין שך גם כן, עין פ"ס, על פן דפוחתי ספקא של המגן אברהם פמות שהוא כט. דעקר דאית רב עמא גאון הטובא בבית יוסף הוא ממה דקמא לו דאפלו בחל המועד אין מכאיזן מבית האמן, וכל שכן בשבת ויום טוב, ושם הלא אורי בשביל ישראל, כמו שכתב הפ"ח: ל. תוספת שבת ובאר סג"א ופרי מגדים:

ד. כ. מגן אברהם: כא. גם בבית יוסף שם כתב פנ: כב. הנוי, אפלו אם התאכסן הישראל בביתו של אינו יהודי, וכתב ישראל בלאו הכי לא מותר קציצה, ובכ"ל בסעיף ב, ובמבאר הפל באחרונים בסיומן רעו: כג. מגן אברהם ושאר אחרונים: כד. מגן אברהם: כה. נתיב חיים: כו. אחרונים: כז. בית יוסף ומגן אברהם ושאר אחרונים: כח. פרי מגדים ותוספת שבת, ואף שראיתי באליה רבה ותקד משה שמקלין על ידי אינו יהודי להביאו, יש עיר הרבה

להשמעת קול (טור ותוספות והרא"ש פרק קמא דשבת וסמ"ג וסמ"ק וספר החרומה והגהות מיימתי פרק ו וחשובת מזריזי סימן קל ואגור),
 וכן נהוג לכתחלה, מיהו (מט) במקום פסידא יש להקל, כמו שנתבאר לעיל סוף סימן רמד. ומתיר להעמיד כלי משקל
 שקורין וייגע'ר מערב שבת, אף על פי שמשמיע קול להודיע השעות בשבת, (ג) כי הכל יודעים שדרך להעמידו מאתמול
 (טור אגור), (וענין לקמן סימן שלה): ו. **ע"ל יצא אדם ערב שבת** *^(כ) סמוך לחשכה (נא) **במחטו** *^(כא) (גב) **בידו**
ולא בקלמוסו, *^(כב) (ג) **שמא ישפח ויוציא**, אבל מתיר לצאת (נד) בתפלין סמוך לחשכה לפי שאינו
 שוכחן: ז. *^(כג) **מצוה למשמש אדם** *^(כד) (נה) בכליו (נו) בערב שבת סמוך לחשכה, שלא יהיה פהם דבר
 שאסור לצאת בו בשבת:

באר היטב

נמי משום גזרה, אלא על דרך אפילו נהנו בשבת ליכא חיוב חטאת, עד כאן לשון
 מגן אברהם, עין שם, ולא דק בזה, ולא מצי למימר משום גזרה, דאם כן קשיא
 רישא דברייתא מגמר אמאי שרי, וכן כתב הפתחש"א, עין שם, ודוק וכן בספר אליה
 רבה תמה בזה על מגן אברהם, וטעם מפל מקום לדינא נראה לי דמתיר לשמרו אף
 שלא במקום מצוה, כדלעיל סוף סימן רמד: י. **בידו**, וכתבנו שרי, מגן אברהם,
 וענין ש"ד: יא. **בכליו**, ותייר גזרו וקח קל התלוי בו, ודכי משה, קל בו, ואפילו
 לירדו דליכא רשות הרבים מצוה למשמש, דששא יש אצלו דבר המקצה, מגן אברהם:

משנה ברורה

(מט) במקום פסידא וכו'. הטעם, ל"י דאזי כולל לסמך אדעה ראשונה
 שמקלת לתן מבעור יום, אבל בשבת אסור לתן אפילו על ידי אינו
 יהודי, ל"י ואפילו הוא שכירו. וענין לעיל בסימן רמג במשנה ברורה סעיף
 קצ"ו. י. **דעשה שטר מכירה לאינו יהודי** והוא מוכרו לו על שבת:
 (ג) **כי הכל יודעים וכו'**, ולא יחשדוהו שהעמידו בשבת, והנה מוכח
 כאן דאסור להעמידו בשבת, ואפילו לומר לאינו יהודי להעמידו בשבת
 וכתנתו לשם מצוה, לידע זמן קריאת שמע ותפלה, גם כן צריך עיון,
 דאפשר דיש בו מלאכה דבר תורה, ולא התיר על ידי אינו יהודי אפילו
 במקום מצוה לפי מגדים, עין שם שהאר"י ע"ז. וענין לקמן בסימן שלה
 במשנה ברורה מה שכתב בזה: ו (נא) **במחטו**, והוא הדין
 כשאוחז ל"י שאר חפץ בידו: (גב) **בידו**, והוא הדין כשיש לו שאר
 חפץ מנה לו בכיסו, דדרך הוצאה היא וחיוב בשבת, ואסור לצאת בו
 מביתו סמוך לחשכה, שמא ישפח ויוציא משתמש, ל"י אבל מתיר לצאת
 לרשות הרבים סמוך לחשכה במחט התחובה לו בבגדו ומקום ל"י שאין
 ידו להוציא כן בחלו וכל פיוצא בזה, בענין שאם הנה יוצא בו בשבת
 פטור מדאורייתא, כמבאר לקמן בסימן שא, ואף שעל כל פנים מדרבנן
 אסור, לא גזרו תנ"ל גזרה לגזרה, ולפי זה, האדינא דליכא רשות הרבים
 אלא פרמלית, שרי לצאת בחפץ שב"דו סמוך לחשכה להניחו קדם שקיעה,
 דלא הוי אלא גזרה לגזרה [מגן אברהם]. מיהו, לדעת הרבה פוסקים
 והמחבר מכללם, גם בזמן הנה איכא רשות הרבים, כמו שמוכח בסימן
 שמה ותוספת שבת, ולפי מה שכתב הגר"א בבאורו, אסור סמוך
 לשקיעה ממש אפילו לפרמלית: (ג) **שמא ישפח ויוציא**, הינו,
 שישפח ויוציא את החפץ משתמשו מרשות לרשות, או יציגוהו ארבע
 אמות ברשות הרבים: (נד) **בתפלין**, רוצה לומר, בתפלין
 ל"י שבראשו, ולא גזרינן שמא ישפח מלסלקם עד שחשכה, ויצטרף אז
 לפנות ויטירם מעל עצמו וישאם ארבע אמות ברשות הרבים, כמו
 שכתוב סימן שא סעיף ז, לפי שמסתמא אינו שוכחם בראשו, שמצוה
 למשמש בהם ואסור להסית דעתו מהם, אבל אם אוחדן בידו, אסור
 לצאת בהם סמוך לחשכה, כמו שארי חפצים, דמסית דעתו מהם וישפח
 ויוציאם משחשכה מרשות לרשות או וישאם ארבע אמות:
 ז (נה) **בכליו**, בבגדיו, בכל מקום שדרכו להשתמש בו, כגון בכיסין
 התפורין לו, ל"י ואף בתגורו במקום שהמנהג להניח בתוכו חפציו,
 וכן מקצה ויטלטלנה בשבת: (נו) **בערב שבת**, נראה שהוא הדין ב"שבת
 אם הוא רוצה לצאת חוץ לערב והוא רגיל לשאת בכיסו דבר המתיר לטלטל, שצריך למשמש מתחלה:

שער הצינון

ספקא דרבנן לגלא, דדבר קצוי ורגיל הוא לשאת בכיסו כל ימי החל מעות ושאר דברים, ועוד,
 וקא איכא לברורי כעל ופרי מגדים ונגידו: מ. באפילו אם נימא וידעין לית לן רשות הרבים
 אלא פרמלית דאינו אלא אסור דרבנן, הלא איכא לכיורי כעל, וכו'.

באר הגולה

ט. קול, ואיכא וילתא דשבת, ואם הרחמים של אינו יהודי פשיטא דשרי לתן לתוכה
 מבעור יום, ואם הישראל נותן לאינו יהודי חפצים מערב שבת, אפילו אינו יהודי
 טוהנו בשבת שרי, כמו שכתוב סעיף ב, ובלבד שלא יעמד הישראל אצלו, דאז מחזי
 כשולחו, אבל אם השעה צריכה לך כגון סמוך לפטח, רשאי הישראל לשמור הרחמים
 שלא יתחמץ, דהא שבת דשבת היא, דהא אפילו נותן הישראל לרחמים בשבת ליכא
 חיוב חטאת עד שישחון רחמים של יד, וכן משמע מתוספות דף יח ע"א דבב"ד המתחיל
 וליכא מר כו' דטעמא דבית שמאי דגזרינן וכו', וקשה דמפל מקום ליכא גבי רחמים

מכעירי אף דכלאו הכי גם כן חולקת, דאפשר דהתם ודלקת יתיר בטוב על ידי הוספת השמן,
 וגם אפשר דהפתיחה גופא מושכת עמה מן השמן הזה, מה שאין כן בענינו, ואפשר לאידך
 גיטא, דכיון דהרחמים טוהנו וכו' יבא גם לתבואה זו, דימא לאסיה וכו', אף שאינו תפח,
 רק כיון שהיה נאפה ונתפלל בחסוף חב הירדה הפת כמגורו והטותן הקדחה על האש, וצריך
 עיניו, אבל אם פותח מסגרת המים בשבת, נראה לי דאף להמגן אברהם כתב,
 דהלא תפח מתחיל להטות, והוא עושה מעשה ממש, שעל ידו מסבב גלגל המים
 ונרחבים, והוא דומה כאלו הוא עצמו היה מסבב הרחמים כחחו דחיב, וענין דאמרינן
 כטננו דרין, ראי אשקיל עלה ברקא דמנא, אם בלח ראשון הומת, חב, כחחו כגופו
 דמי, והקא נמי, המים הראשונים שיצאו מכחו שהניעו הגלגלים, על כל פנים
 הועילו בודאי שיטחון כגורגרת על ידם, וענין בקא קמא דף ס דלענין שבת חמירא
 מלענין גזרינן, וראיתי להתפארת ישראל שכתב, דרחמים של רוח נראה לי
 דלכלי שקלא לית בה חיוב חטאת אם נותן התבואה לחוף האפרקסת, דתרי התראת
 ספק הוא, שמא יפסק הרחם באמצע, ולא נהירא, דאפילו אם יפסק הרחם תפח,
 מפל מקום יטחון בודאי כגורגרת ותרבה יותר על ידי הרחמים גופא, כידוע שכל
 דבר שדוחפים בלח, אפילו אם יפסק פח הדוחף יהיה מתנועע מעצמו עוד במקצת:
 *^(כא) **והכי נהוג**, וכבאר הגר"א הביא ראיה להיש אוסרים הנה, דאזמא לן
 ברבך דתניש להשמעת קול, וראיתו זו הוכחה גם כן ברשב"א, ומפל
 מקום משמע בדרכי משה דהיכא נהוג להתרא אין למחות בידם:

ז *^(כב) **סמוך לחשכה**, עין בפרי מגדים שמצדד שהוא תצי שעה קדם בין
 השמשות, כמו סמוך למנחה, וכן כתב בנהר שלום, והנה בירושלמי
 איתא דהאי סמוך לחשכה הוא סמוך למנחה, ורוצה לומר למנחה קטנה, והנה כל
 הפוסקים לא הביאו בירושלמי, וזאת כפרוש רבנו חננאל, ועל כל פנים הוכח
 להחמיר בפרי מגדים ונהר שלום, וגם מהגר"א מוכח דהאי סמוך אינו עם שקיעה
 ממש:

*^(כג) **בידו**, עין במשנה ברורה דנגט בידו, לאפוקי אם תחובה לו בכגדו, ואפילו
 באשן מקרי שלא כדרך הוצאה, וכמו שפסק בבית יוסף דהלכה כרבי
 מאיר, וכמו שפסק לקמן בסימן שא סעיף יב, והגר"א פסק בבאורו דהלכה כרבי
 יהודה, דבאשן אפילו תחובה לו בכגדו חב בשבת, וממילא יהיה אסור לו לצאת
 סמוך לחשכה אפילו תחובה בכגדו, ומצאתי שגם המאירי והרע"ב פסקו כרבי
 יהודה. עוד כתב הגר"א, דכל השקלא וטריא דמקרא אי גזרינן גזרה לגזרה הוא
 רק בסמוך לחשכה, אבל עם חשכה ותינו, שסמוך לשקיעה ממש אסור אף בדרך
 שבשבת גופא הוצאה דרבנן ונחתו קד מצאתי שגם הפרי מגדים הקעורין כן במקצת,
 ובתפלין שמתיר, הוא אפילו עם שקיעה ממש, וענין לעיל בסימן כט:

*^(כד) **שמא ישפח ויוציא**, עין במגן אברהם סעיף קטן כו מה שנתקשה בזה
 בשם התוספות, וענין בחדושי המאירי שישב זה:

ז *^(כה) **מצוה וכו'**, לשון זה איתא גם כן בטור, והנה בגמרא איתא, חב
 דששא יש בהם איזה דבר ויוציאנו לרשות הרבים, או שמא יש דבר מקצה ויטלטלנה בשבת:
 אם הוא רוצה לצאת חוץ לערב והוא רגיל לשאת בכיסו דבר המתיר לטלטל, שצריך למשמש מתחלה:

כא. איסור השמעת קול - מלאכה הנגמרת מאליה בשבת ומשמעת את הקול בעשייתה, ויש בה איסור תורה בעשייתה בידיים, י"א דאסור להתחיל בה מע"ש ע"מ שתגמר בשבת, משום דאושא מילתא ויש בזה זילותא לשבת, וי"א שאין חילוק בזה. ולעולם מותר כל שנעשה בע"ש, והמנהג לכתחילה להחמיר בזה ע"פ הרמ"א שכן דעת רוב הפוסקים לאסור [ראה במקורות] ובמקום הפסד מרובה סומכים להקל*³⁶.

השמעת קול דהמעין או הקילוח בא מאליו בשבת, וכיו"ב מותר לפתוח ברזי השקאה כהיום הנתונים ע"ג הקרקע ויש בהם נקבים שמשם המים מתפשטים בשדה ובגינה בנחת, אבל במטרות המסתובבות ועושות פעולת השקאה בקול רעש מע"ש והן עצמן נצרכות להפעלה ע"י מעשה אדם בזה וודאי אושא מילתא בשבת דמיחזי כמי שהפעילן בשבת ובודאי יש בו אושא מילתא כעין טחינה בריחיים, מיהו במקום הפסד יש להקל בדבר כדלהלן, ובדרך כלל כשצריך להשקות בשבת יש הפסד בדבר וכפה"נ בכה"ג הוא שהתיר מרן החזו"א זצ"ל או בברזי השקאה כעין שלנו שמזרימים מים בנחת בשדה ובגינה. [ומש"כ בצ"ץ אליעזר ח"ב לחלק בין השמעת קול מרובה להשמעת קול מועט, אינו נראה דהפעלת ממטרות אין לך אושא מילתא גדול מזה].

36. שבת יח. פותקין מים לגינה כו' אבל אין נותנין חטים לתוך הריחיים של מים בכדי שיטחנו מבעו"י, ונחלקו בזה רבה ורב יוסף, לרב יוסף הברייתא כבית שמאי דאסרי שביתת כלים ולב"ה מותר, ורבה ס"ל דאף לב"ה אסור בזה משום השמעת קול, ופירש"י "ואושא מילתא בשבת ואיכא זילותא", וכן לשון המאירי "מפני שיש בה השמעת הקול ופרסום גדול והוא זלזול שבת", ולדינא נחלקו הראשו' ז"ל, בתוד"ה ושמא' כ' בשם ר"ת דהלכה כרב יוסף דלא חיישי' להשמעת הקול וכ"כ הרז"ה והרשב"א וכ"כ הראב"ה ובספר העתים ובתשב"ץ בשם בעל העיטור, אבל התו' בשם ר"י כ' דהלכה כרבה ושכ"כ הר"ח והרמב"ן במלחמות והרא"ש ובריטב"א הנדמ"ת, והר"ן, וברמב"ן כ' דאף הבה"ג והראב"ד מחמירים וכן בריטב"א הנדמ"ח כ' כן בשם הגאונים להחמיר. [ובתשו' הגאונים סי' י' הו' חמדה גנוזה מיקל וצ"ע, אך באמת לק"מ דשם כ' דאין איסור בשביתת כלים לב"ה רק לב"ש, ולא התיר שם אלא בששכרו גוי, ובכה"ג ליתא לזילותא דשבת דהגוי עובד בה ברשותו]. וכו' בספר התרומה והסמ"ג וסמ"ק וברוקח ואו"ז והגמ"י פ"ו משבת

כב. שימוש במכונות המופעלים מע"ש - ולכן אסור לכבס במכונה גם אם מכניס לשם הכביסה מע"ש, דאוושא מילתא כשעובדת בשבת, ואפי' אם המכונה סגורה בחדרי חדרים. וכן פקסים ומדפסות המשמיעות קול אסור להשאירם בשבת פתוחים ע"מ שיקבלו הפקס דמשמיעים קול בקבלתם בשבת דאוושא מילתא, ובמקום חשש הפסד מרובה סומכים

ובאר"ח וכלבו נקטו להחמיר כרבה.

ובדעת הרי"ף ורמב"ם, בריב"ש סי' קכ"א כ' דס"ל לרמב"ם להיתר כרז"ה, ובדעת הרי"ף כ' שהביא ב' הדעות בהלכותיו, אבל הב"ח סי' רנ"ד כ' דאף שהרי"ף בהלכות לא הכריע אפשר דס"ל בתשובה להתיר, ומ"מ אינו פשוט כלל דהרמב"ן במלחמות כ' שדעתו לאסור כרבה, וכ"כ שם הר"ן לגי' השבה"ל דס"ל כר"ח לאסור, וגם בשי' הרמב"ם דפשיטא ליה לריב"ש להיתר, בריטב"א הנדמ"ח כ' דדעתו לאיסור, וכ"נ בהגמ"י פ"ו משבת וכ"ה להדיא בפי' הר"ד עראמה על הרמב"ם שם.

ולדינא בב"י סי' רנ"ד כ' דכיון דהרי"ף ורמב"ם ור"ת מתירים ועוד דמילתא דרבנן היא הכי נקטי' לקולא אלא דבמקום שנהגו לאסור אין להתיר. והרמ"א בדרכי משה כ' דיש להחמיר כהתו' שדחו דברי ר"ת והסכימו עמהם כל בתראי, מלבד במקום שנהגו להקל אין למחות בידם, וכן המחבר בשי"ע הנד' ס"ה פסק להקל, והרמ"א שם כ' דיש אוסרים בריחיים ובכל מקום שיש לחוש להשמעת הקול והכי נהוג לכתחילה ובמקום פסידא יש להקל. וכ"כ הגר"ז וש"א ומ"ב.

ובערוה"ש כ' דהואיל ודעת רזה"פ להתיר וכן עיקר לדינא רק שמחמירין לכתחילה, אזי במקום פסידא הדרי' לעיקר הדין להקל ע"ש, וזה אינו, דאדרבא דעת רובא דרובא דהפ"ו להחמיר כמשנ"ת לעיל, וריטב"א כ' כן בשם הגאונים ואף מה דפשיט"ל לב"י בדעת הרי"ף ורמב"ם, נתבאר לעיל מגדולי הראשו' רמב"ן ור"ן והגמ"י דלא פי' כן בדעתם, [ולכאו' נראה דאם היה רואה מרן הב"י דברי הרמב"ן ר"ן וריטב"א שכ' בפירוש בדעתם להחמיר, אף הוא היה מסיק להחמיר עי' חו"מ סי' כ"ה ברמ"א וש"ך שם]. וכן צ"ע גם על הפמ"ג בא"א סקכ"א שכ' דכיון דשרי במקום פסידא על כרחך דנקטי' מעיקר דינא דשרי וצע"ג מכל הנ"ל. ולכן נראה דודאי נקטי' מדינא לאסור, רק שבמקום פסידא סמכי' על דעת הפ"ו המתירין וכמ"ש המח"ש והגר"ז. וכ"כ הגר"א בביאורו דנקטי' מדינא לאסור והוכיח כן מתוספתא וכמ"ש בבה"ל ד"ה והכי נהוג. רק שא"צ למחות במקילין.

להקל בכ"ז³⁶. [ומנהג הספרדים ראה במקורות].

כג. שעון מעורר - דבר שדרך להכינו מאתמול אין בו משום אוושה מילתא דהכל יודעים שהבעלים בהיתר עשה, ובענין שעון מעורר בזמננו שדרך להעריכו היום צ"ע, וראה במקורות. ומ"מ אם צריך לו לדבר מצוה כתפלה בציבור וכדו' בודאי יש להקל³⁷.

^{36*} מעתה לענין ליתן למכונת כביסה וכדו', למדנו דלהרמ"א מדינא יש לאסור אף שנותן מבעו"י ולא שמענו לחלק בין אם הדבר בצינעא או בפרהסיא או במכונה סגורה בחדר וכדו' דלעולם בדבר שיש בו השמעת הקול הוי זילותא דשבת [וא"צ להגיע לדבר שאסור בפרהסיא אסור גם בחדו"ד דמעיקר הדין אסור אף בצינעא] וכמו כן אין לחלק בין קול גדול לקול קטן, דכבר כ' הפו' דכל שיש לחוש להשמעת הקול אסור, וכמו כן יש לאסור במדפסות ופקס לקבל בשבת כשיש בהם השמעת קול במכונה מטעם זה [וכהיום נשתכללו באופן שאין בפקס השמעת קול כלל]. ועי' להגר"ז בקו"א סק"ד שנסתפק אם להרמ"א דוקא בהפסד מרובה שרי והניח בצ"ע, ונראה דיש להחמיר בזה דכבר נתבאר דעת דוה"פ ואף דלא קיי"ל כהעולת שבת שאוסר אף במקום הפסד מרובה דהמג"א דחה דבריו מ"מ דינו להקל בהפסד מרובה, ודע דכ"ז אף לבני ספרד דהרי כ' הב"י דאף למאי דקיי"ל במקום שנהגו לאסור אין להתיר, והדבר ידוע שנהגו היום כולם איסור בכ"ז ואין מפעילים מכונת כביסה ומיבש וכדו', וכ"נ בכה"ח או' ס"ט דחוששים לדעת האוסרים. וראה בסמוך שכ"מ בשו"ע סי' של"ח שהמנהג לאסור.

³⁷ בד"מ או' ז' הביא מתשו' מהרי"ו סי' ק"ל שאסור להעמיד מע"ש כלי משקולת שקורין זייגר כדי להשמיע קול בשבת, אך באגור סי' שמ"ד וסי' תקי"ט כ' להתיר "דלא דמי לקול הריחיים דשם יסברו שנותנין החיטים לריחיים בשבת, אבל בשעון הכל יודעים שרגילים לתקנו בכל יום על יום שלאחריו וביום שהוא מקשקש ומשמיע אין מתקנין אותו, וכ"כ ברמ"א שם ס"ב הטעם דשרי דהכל יודעים שהדרך להעריכו מאתמול, וכ"ה בשו"ע של"ח ס"ג. וצ"ע למה הצריך המחבר להתיר, דלשיטתו הא לא חיישי' להשמעת הקול, ומכאן מוכח כמ"ש לעיל דגם להמחבר במקום שנהגו איסור אין להתיר ולכן הוצרך לטעם זה דבזה לכ"ע שרי.

ובענין שעון מעורר בזמנינו צלע"ט דשם לא שייך היתר מהרי"ו והרמ"א, דהרי מפורש במהרי"ו הטעם שרגילין להעריכו מבעו"י, "ובאותו יום שהוא משמיע קול אין מתקנין אותו", וזה שייך רק בשעון כבזמנם העשוי

23

ל. אסור לכוונן את הפעמון של שעון-מעורר מכני בשבת או כיוס-טוב וסה) ואם כרצונו להתעורר בשעה מסוימת לדבר מצוה, כגון לתורה או לתפילה, יכוונן את השעון מבעוד יום, יסגור את נצרת הפעמון, וכשבת ישוב וישחררה, כדי שהפעמון יצלצל בשעה הרצויה (סו).

כיוון שעון מעורר

לא. במקום שמותר לכוונן שעון בעודו פועל, ובדלעיל סעיף כט, מותר לעשות כן אף כאשר יחד עם זה יכוונן גם את מנגנון הצלצול (סו).

כיוון שעון כשישמיע על הצלצול

לב. מותר להסב את המחוג המכוון את שעת הצלצול של שעון מכני לשעה הרצויה, בתנאי שלא ישמיע קול כאשר מסכים אותו (סו). וגם מותר להפסיק את הצלצול של שעון מכני בשבת (סו).

הסבת מחוגי שעון מכני

לג. מותר להסב את המחוג המכוון את צלצולו של שעון-מעורר חשמלי (סו). בתנאי שלא ישנה שום סימון בלוח השעון, וגם לא ישמיע קול בזמן שהוא מסב אותו, אבל אסור להפסיק צלצול של שעון חשמלי בשבת, בין אם הוא מחובר

הפסקת צלצול שינויים בשעון מעורר חשמלי

במ"ב ס"ק טו. (סו) עיין סי' שלח במ"ב ס"ק טו. ושמעתי מהגרש"ז אויערבך וצ"ל, דכיוון שעון-מעורר חשמלי חיקון לכל אדם, שיהיה מי שאינו רוצה שהשעון יצלצל, יכול למנוע זאת ע"י סגירת נצרת-הפעמון, ואין זה דומה לצעצוע של ילד, פט"ו סעי' יד ובהערה מג, כי כאן חמיר טפי, כיון דנזח לכל ששעון-המעורר יהיה במצב תקין במענה שירצה מאן דהוא, ואף שאינו אלא לשימוש זה-הפעמון, ג"כ חשיב חיקון, כדומצונו בכיצה לב ב, ואין קודעין את הנייר, עכ"ל. אך צ"ע, מ"ש מהכנסת רגל לספסל, שהביא המ"ב סי' שח ס"ק עב, שאם הדרך להיות רפוי שני, הואי ואין לתשוש שמה יחזק, וגם מ"ש מהחזרת אנדרא לבי סדיא, סי' שמ סעי' ח, אצ"פ שא"א להשתמש בלי המעשה שיעשה האדם, וא"כ אפשר שרק כיוון השעון הוא דאסור, מפני שמחיליל לפעול מיד, משא"כ כיוון מנגנון-הצלצול של שעון-מעורר, ושוכ אמו לי הגרש"ז וצ"ל, דשאני התם שמחזיר דבר למקומו, משא"כ הכא הרי"ו חשיב כעשה של שעון-מעורר, ושוכ אמו לי הגרש"ז וצ"ל, דשאני התם שמחזיר דבר למקומו, משא"כ הכא הרי"ו חשיב כעשה דבר חדש שלא היה מקודם, וגם מסתבר דחיקון בגוף הכלי כדי שישמיע קול אסור גם אלאחר זמן, עכ"ל. (סו) דהיינו רק גרמא להשמעת קול, ומהגרש"ז אויערבך וצ"ל שמעתי, דאפי' לדעת הרמ"א, סי' שלח סעי' כב, דלא התייר אלא במקום הספר, היינו דוקא גרם נזכור שיעקרו מהי"ת, משא"כ הכא, דכן מצוינו גם לענין גרם כניסול בלי מהי"ת, שר דסה במ"ב ס"ק ו, ודרי"ן, וכ"ש הכא, דכיון דפעולתו אינה בגוף הכלי כי אם ע"י הסרת המנוע, לכן לא דמי כלל לכיוון שעון-מעורר שהכאנו לאיסור, לעיל הערה סה. ומ"מ הוסיף ואמר הגרש"ז וצ"ל, דגל"ע בדבר, דהרי שייך בו התמשש של אורשא מילתא, סי' ונב סעי' ה ברמ"א, וע"ש במ"ב ס"ק ג, דכאן אין יודעים שעריכתו היתה לפני שבת, ויאמרו שעוןך אותו כליל ש"ק. אך י"ל כיון שאדם עכשיו ודאי לא מתעסק בצלצול ורק מיכן מקודם, לכן יש לתת לבף זכות שהפעמון היה סגור והוא רק פתח אותו כלילה, ומותרו אפילו אם הצלצול הוא בשעה כזו שבחתימה חלילה ויהי כבר שבת, עכ"ל (ואולי י"ל דכיון שמציאותו כזו היא שביתה - שמכוון מע"ש - א"כ דמי לכל שעון שבת שמתחיל את החשמל כלילה, ול"ח לאורשא מילתא דהכל יודעים). ועיין דעת חררה סי' שלה סעי' ג ד"ה זוג וד"ה ועי' עיקר הד"ס, וע"ע חו"י סי' כא בליקוטי רימ"א ס"ק טו ויסודי ישורון ח"ג דף נו. (סו) עיין דעת חררה סי' שלה סעי' ג ד"ה והנה להמשיך, ואף שבסוף דבריו כותב: וע"ע, שמעתי מהגרש"ז אויערבך וצ"ל, דמ"מ כיון שהוא לעורר ההולה, ולא מתכוון להשמעת קול, מסתבר דיש להקל, עכ"ל. (סו) שמעתי מהגרש"ז אויערבך וצ"ל, דהיינו שראילים להסבם לעתים קרובות, הוה דומיא דכלי העשוי לפרקו ולהחזירו למצבו הקודם, דשרוי להחזיר, ולא סת"ק מתקן, סי' שיג סעי' ו, ועוד, כיון שהחיקון הוא רק לאיש המסוים הרוצה להתעורר בשעה המסוימת, ולא לכל איש חשיב רק כמשתמש לצורכו ולא כמתקן, וקיל טפי מהסבת מחוגי השעון הרגיל, שגורא לכאורה כמתקן לכל אדם עכ"ל, ועיין לעיל סעי' כו. (סו) כיוון שאינו עושה אלא פעולה לפעיעת השמעת קול. (טו) כדל"ע

6 תמונה - חלק מן האמו.

אלא לענין שיאסרו בתנאה אין אסורים מיד שורעו עד לאחר השרשת. וזרי שאין קובע במה דאם לא כן לא יתכן שיהא זורע אב מלאכת.
 וכן לענין גחנית חטים במים דכתב המ"א דכדי שיצמיח הוא חצי יום, זאת אומרת שאפשר להצמיח בשבת בכל זאת כתב השה"צ בס"ק מ"ו דחייב תיכף.
 לפ"ז מה שנסתפקתי למעלה דבאילנות פעולת השקאה נעשה תיכף זה לא נוגע למעשה ממש דאפי"א אם לא יצויר אלא שפעולת השקאה נעשה בחול גמי חייב וכמו שכי מע"כ שליט"א.

אבל בעניינינו שאינו מכרין להשקאה, אני עומד על משמרתו דהוי כפ"ר דלא ניהא לי כמו בארעא כיון שלכה"פ בשבת, אינו וקוק להמים דחברי, ואפי"א אם הי' מס"ר ממש ג"כ לא הי' חייב דאינו דומה לכל השקאות המכוון להשקאה, אף שמש"ע שלי"ו סעיף ד' אינו ראי' כ"כ כיון שלא יבא לידי הצמחה אבל יש ראי' והוא עיקר מהטומן לפת. (עיין היטב בשביתת השבת מלאכת זורע אר"ק ב-ג). וגם לאחר השבת. כיון שהמדובר שיש כעין נחל! אינו. ברור שיבואו לידי גידול במים ששפך בשבת ודומה מי שמשליך זרעים במקומות יבשים שלא בזמן ירידת גשמים דמותר כמבואר שם בשביתת השבת וכמובן שזה ברור דזה דוקא כשאין אילן בתוך ט"ו אמה. הספר לב חיים ומחברו אינני מכיר ולא מחייב אותי.
 סימן טז. מה שחידש מע"כ שגם בשאר גרות שייך הטייה כמו בגר שמן וכתב וז"ל הרי בפירוש שגם בגרות שלנו מהראוי להזהר והעולם אין גזהרין בזה שסומכין על דברי הרמ"א וטעות הוא בידם, וכפי המשמעות באו נדברו שכאילו הרמ"א כתב כן, וכאילו בא לחלוק על הרמ"א צודק בזה שלא הי' לפני החוברת והוא שלא בדקדוק, אבל זה לא נוגע לעצם החידוש של כ"מ דהדברים נכונים מה שכתבתי להשיג שלא יתכן לעשות כעין אוקימתא בפוסקים לומר דהמדובר רק בגרות דקים דהאחרונים דרכם לפרש ובדאי שהתירו בכל הנרות ואין לומר דטעות הוא הסומכים על משמעות וסתימת האחרונים שהתירו בכל ענין דלא שייך הטייה בשאר גרות חוץ משמן.

סימן פו. מה שכתבתי להתיר צלצול הטלפון בשבת ע"י הכנה מע"ש כדי לעזור אותו במקומות שמשתמשים באלקטרה, וכי אוסר משום השמעת קול וכלי שיר, זה אינו נכון כמבואר היטב בסימן שלי"ח בבח"ל ס"א ושם בש"ע סעיף ג' ואין זה שאני מצלצל שעון המעורר דכבר נהגו להקל בזה, ומה שרוצה לומר דגזרינן זה כלל גדול הוא שמביאים מירושלמי שאין עושים גוירות חדשות, ושמירת שבת כהלכתו" אין הפירוש דוקא להחמיר אף שאנו צריכים להיות מיראי הוראה במקום שאין הדין ברור.

סימן נב. מענין מכונית ניגוב בנט"י לסעודה שחתרתי דכותב בזה"ל בעצמי ערכתי בזה תשובה לאסור מג' טעמים אי הוי משום מאיסותא או משום וכר' והבאתי דברי התניא ועוד פוסקים מש"כ בזה ופלא שמעכ"ת לא הביא שהחזון איש הל' נט"י חולק בזה על התניא ולא הביא שום טעם ובאמת כפי הנראה גדולי הפוסקים שסוברים כמו התניא, הלבוש, וסרמ"ג א"א קנ"ה, ועיין מש"כ בזה במשנת יעקב עכ"ד.

הספר משנת יעקב אינו תח"י, וגם תשובתו לא ראיתי כי אני לא מהמקבלים החוברות „אוצרות ירושלים“, אבל נראה לי כעת (ולמרות שבספר או נדברו הסתפקתי בזה) דגם אם נאמר דבעינינו ניגוב ממש גם בנוטל מרביעית אין שום הבדל בין המנגב ודיו במגבת ובין מקרב ודיו לתמונה לנגב הידים, יש כאן מעשה ניגוב ממש.
 אודות מצות מאשין (מכונית) שתוכיר מע"כ כאילו פגעי בד"ה, לא הוזכר שם כלל הד"ח דרך אגב כתבתי תיזת שחשואל רצה לאסור את מכונית הניגוב משום חדש אסור מן

השוב כהמצאת אש שאפשר גם להדליק ממנה אש אחרת משא"כ אור גרידא, ועיין גם מה שכתבנו במק"א [מנח"ש ח"א סי' ט' (עמ' ע"ג) וסי' י' אות ה'ן שאין לחדש מעצמנו איסור מוליד שלא נזכר בש"ס, והבאנו שם כמה דוגמאות לכך.

ומ"מ מוצא אני לחובה להודיע שאין אני כותב דבר זה כי אם לחכמי תורה בלבד, שיתנו אל לבם לברר אם כנים הדברים שכתבנו, ויהא אפשר להקל בשעת הדחק, אע"פ שלדעתי חייבים להודיע שאין לברך במוצ"ש על אור זה שאינו כלל אש.

סימן כ

שימוש במדיח כלים המופעל ע"י שוון

ב"ה, מחרת יום הקדוש תשכ"ה

אושר ושלח וכל טוב סלה ליקירי ומכובדי חכים ורבי צבי מאנדלוין הי"ד.

את מכתבו קבלתי בערב ר"ה אך להיותי טרוד מאד ^{בפרט} באלה הימים אחרת תשובתי עד כה, ואף גם עתה אין אני יכול למלא בקשתו לציין מקורות לדברי ולבאר את הדברים כראוי.

מה ששאל ממני בנוגע למכונה לרחיצת כלים ככהאי גוונא שהמכונה עובדת בשבת ויו"ט ע"י שוון שוון מאתמול להפעיל ולהפסיק (לא ראיתי את המכונה אך משער אני שהקול נשמע כמו במכונת כביסה וכו' ודברי הם לפי זה).

נקטינן שאסור ליתן חטים בערב שבת לתוך רחיים של מים כדי שיטחנו בשבת ואע"ג "ידיעי כו"ע שהרחיים טוחנות מעצמם וידעי נמי שהחטים הושמו שם מערב שבת" [כלשוון התוס' בשבת י"ז ע"ב ב"ה אין גותנים], אפי"ה אסור מפני שמשמעת קול ואוושא מלתא שיאמרו רחיים של פלוני טוחנות בשבת ואיכא זלזול שבת, בזה שהשומעים את קול הטחנה יאמרו שבשבת התחיל המלאכה, והן אמנם שהב"י נוטה להיתר עכ"ז הכריע הרמ"א בסי' רנ"ב לאיסור וגם כל גדולי האחרונים הסכימו לכך, ועיין במג"א ס"ק כ"א שמצדד לומר שאף אם נתן בידים את החטים בשבת לתוך הרחיים ליכא חיוב חטאת כיון שהטחינה נעשית ממילא ולא ע"י אדם ואפי"ה החמירו רבנן וגזרו שלא לעשות כן גם מערב שבת.

גם מבואר בשו"ע סי' רנ"ב ושל"ח דמה שמותר להשתמש בשבת בשוון שמצלצל להודיע מספר השעות ואין חוששין להשמעת קול הוא "מפני שהכל יודעים שרגילים לתקנו בכל יום על יום שלאחריו וביום שהוא מקשקש ומשמיע אין מחקנים אותו" (לשוון הדרכי

והחמירו רבנן לאוסרו משום סרך מכה בפטיש אף לצורך אוכל נפש, ולכאורה נראה דלדידהו אין לחלק כלל בין הולדת אש להולדת אור, ובכל ענין אסור, אך אעפי"כ נלענ"ד דאפשר דהגזירה היתה רק על הולדת אש ולא על הולדת אור, כיון דשפשוף במתכת עד שתאדים ודאי אסור משום מוליד ואפי"ה מותר להדליק גפרור בגחלת של מתכת (אם אינו צריך לחכך) ולא אסרינן משום טעמא דמוליד עכ"פ אור, ומוכח קצת מזה דרך הולדת אש הוא דאסרי רבנן ולא הולדת אור, ואף שראיתי שם בכת"ס שדקדק ע"ז, ששינה הרמב"ם מלשון המשנה דתנן אור ואיהו נקט אש, מ"מ לענין נד"ד פשוט הוא דאור האמור במשנה היינו נמי אור של אש, והוא אור במלופוס ולא אור בחולם, וכמו"ש בשבת ל"ט ע"א לענין חמה ואור והכוונה היא לאש.

גם נלענ"ד דדוקא במוציא אש מן המים והאבנים שהתהוות הניצוץ הוא סתם באויר או בנעורת וכדומה אז שפיר נראה כעושה דבר חדש, משא"כ באור החשמל שהאור נולד בכלי שעומד ומיוחד לכך היה נראה לכאורה דלשטת הסוכרים שהאיסור הוא מפני שדומה למלאכה אפשר דיש להקל ולהתיר את ההדלקה בכל מיני מנורות חשמל, ומשום סברא זו היו גם כאלה שהתירו להמציא אש ע"י גפרור, רק נראה דכמו דמצינן בריש מס' ביצה דגם ביצה שנולדה ביו"ט היא בכלל איסור פירות הנושרין ומשקין שובו אע"פ שלגמרי לא שייך בהם טעם הגזירה, ה"נ גם כאן דסו"ס קמוליד אש ביו"ט שפיר מסתבר דהוי בכלל הגזירה ואסור, משא"כ במנורות דידן שיש בהן רק אור ולא אש ולא היו כלל בזמן הגזירה יתכן דלא היו בכלל גזירת אין מוציאין, ומותר להוליד אור בין בשבת ובין ביו"ט.

הן אמנם דמצד הסברא איכא למיחש טובא דדלמא אתי לאחלופי מנורה זו בשאר מנורות, ויאמרו מדהא שרי הא נמי שרי, ויבואו לירי איסור תורה של מבעיר אש בשבת, מ"מ אנו אין בכתנו לחדש גזירות, והרבה דברים יש שמצד הסברא הפשוטה היו צריכים ודאי לגזור עליהם איסור ואפי"ה חז"ל ברוח קדשם הבינו אחרת, ואציין לדוגמא סחיטת זיתים וענבים תוך קדירה שמותר גם לכתחלה, ואילו הסוחט לתוך קערה ריקנית חייב חטאת, ולא חיישינן לאחלופי אע"פ שהמון העם אינו יודע כלל שום טעם לכך, וכמו"כ לדעת הפוסקים שגם במים אין בישול אחר בישול (והכי נקטינן, ורק משום חומרא כתב הרמ"א בסי' שיי"ח סעיף ט"ו לאסור בנצטנן לגמרי עיי"ש) אע"ג דלא מינכר כלל אם המים כבר נתבשלו פעם או לא, ולא חיישינן שמא יאמרו דמותר לעשות כן גם במים שעדיין לא נתבשלו כלל ויבואו לירי חיוב חטאת, וכיון שכן מה טעם לא נאמר גם כאן שאין אנו יכולים כלל להשוות הולדת אור להולדת אש, ובפרט דכתבנן נמי דאפשר שלא אסרו כי אם המצאת דבר

אני רואה שום איסור במה שכתבת בהכנסת אבקת הסבון לתוך המכונה ביו"ט כי מותר לגרום תמיסה ביו"ט אף אם מוליד בכך קצף). סוף דבר נראה שבענין המכונה לשטיפת כלים אינני יודע כלל להורות, והרבה ספיקות יש בזה.

וחותם אני בכל חותמי טובה וברכה ושמחה לו ולכל ביתו
נפשו היקרה ונפש ידו ומקורו

שלמה זלמן אויערבאך

סימן כא

תשובות קצרות בעניני חשמל בשבת

א. בדין בונה וכותב בהקלטה

ניסן תשל"ב

יצו ר' אשר ושלו' וכ"ט סלה למעיב גבורא רבה ויקרא ה"ה
ידידנו הגאון וכ"ו מוה"ר חיים דוד רענגשבערג שליט"א.

ועתה על ד"ת באתי. חוזר אני על הדברים שכבר אמרתי בע"פ דכמו שהכותב בשבת על נייר אינו חשיב כעושה כלי אלא כמשתמש עם כלי ולא אמרינן דנעשה כמהפך נייר לאיגרת שיהא אפשר לקוראו ולדעת ממנו דברי תורה וחכמה, וגם אינו דומה לצר צורה דחייב משום מכה בפטיש, והטעם הוא פשוט דשאני התם שהצורה הר"ל גמר יפוי הכלי משא"כ בכותב אפי"א אם דעתו להשאיר את הכתב לעולם מ"מ אינו אלא כמשתמש עם נייר ולא כעושה כלי, ולמי שסובר דכתב לעז לא חשיב כתב הרי זה היחיד גמור מה"ת לכתוב דברי חכמה על נייר ולא חשיב כלל כעושה כלי [גם המוחק כתב או טשטוש בשבת דחייב משום מוחק מפני זה שמכשיר המקום לכתוב עליו ב' אותיות, אינו חשיב כעושה כלי כדי לכתוב עליו משום דכיון שהנייר כבר היה מקודם חשיב רק כמסיר לכלוך מכלי דלא חשיב מכה בפטיש ולא מתקן].

ומעתה בנד"ד בסרט שמקליטין עליו אשר אם ההקלטה הייתה נשארת עליו תמיד הר"ל קלקול גמור וכל חשיבותו הוא רק מפני שיכולים תדיר למוחק ולחזור ולהקליט, ה"ו דומה לכותב על לוח שעומד תמיד למחיקה וכתובה דכ"ש הוא שאין לחושבו כעושה כלי, ואנכי בעניי איני יודע שום סברא לחלק בין כותב צורת אותיות שכל אדם יכול לקוראם ובין העושה שנויים מגנטיים על סרט אשר זקוקים למכשיר מיוחד בכדי לפענח את הרשמים שנעשו שם ולדעת הדברים הכתובים שם. ומיהו בהא ודאי מודינא שהעושה כדיבורו תקליט

ג. ע' רמ"א תקי"א סי"ב ובמ"ב סק"ט ובש"כ פ"י"ב הערה י"א.
א. ע' מנחת שלמה חלק א' סימן י"א (עמ' ק"ב).

משה בסי' רנ"ב מהא"ו(ז), וטעם זה שייך שפיר גם במקרה ובמיוזג האויר אבל לא במיקרופון או כמדריח כלים".

וגם בשו"ע של הגר"ז מלאדי דייק וכתב שההיתר הוא רק מפני "שכן הוא דרכו לעולם להעמידו בכל יום על יום שלאחריו" (עיי"ש סי' רנ"ב אות ט"ז), אבל אם לא היו רגילין לכוון את השעון בכל יום על היום שלאחריו היה אסור להשאיר את השעון שיתקתק וישמיע קול בשבת משום האי טעמא דאוושא מלתא, וכיון שחושבני שהקול הנשמע ממכונה זו הוא לא יותר חלש מקול תקתוק של שעון או אפי' צלצול מספר השעות, לכן נלענ"ד דכיון שבדרך כלל רגילין להשתמש בה באופן כזה שבשבת וי"ט אסור, כלומר שמפעילים ומפסיקים בידיים את החשמל, מסתבר שאף אם התחכם לעשות את הדבר בהיתר ע"י שעון מערב שבת מ"מ הר"ל כרחיים של מים שסובר הרמ"א דאסור אף בכה"ג דידיעי כו"ע שהדבר נעשה ע"י שעון שערך מאתמול, וגם דייק שם הרמ"א דאסור "בכל מקום שיש לחוש להשמעת קול", וגם המשנ"ב כתב "כלל בזה כל כיוצא בזה המשמיע קול דאוושא מילתא ואיכא זילתא לשבתא" אך מלבד טעם זה שמשמיע קול ואוושא מילתא, אינני רוצה להקל בזה כי אינני בקי בדרכי השימוש במכונה כזו, ויחכן שזה עלול לגרום לעוד איסורים אחרים. ולכן לא ידעתי מה הטעם של היראים ושלמים שבמקומכם שמשתמשים בזה ע"י השעון גם בשבת.

ובנוגע להפעלת מכונה לרחיצת כלים ביו"ט, לדעת החו"א פשוט הדבר לאיסור, וגם לדין אף אם לא נדלק תיכף שום חוט מ"מ חוץ ממה שגורם עכ"פ להמצאת אש [דבסוף ההדחה חוט להט מתחמם ועי"כ הכלים מתחייבים] - ואין נכון לכתחלה להתייר גרמא ביו"ט אלא לצורך אבל לא לשם נחיות - גם עצם הפעלה המכונה דומה עכ"פ לפותח מפסק של "מאורר" או של "מעלית" אשר אין מגורה נדלקת בה ודבר זה אינו ברור לענ"ד כראוי.

אך חוץ מכל זה יש לדון טובא משום איסור מבשל ביו"ט לדעת התוס' בכתובות ועוד הרבה ראשונים לא אמרינן ההיתר של "מתוך" מאוכל נפש למכשירין, ולכן לא ברור כלל אם מותר להחם מים ביו"ט רק לשטיפת כלים כיון שזה לא לשתייה, וגם הצורך קצת שיש בזה הוא רק ענין של "מכשירין", אולם אין למחות באותם שנוהגים היתר כיון שיש בזה גם משום "הואיל" שהרי המים ראויים עכ"פ לשתייה, משא"כ בנד"ד דלא שייך כלל ההיתר של "הואיל" חושבני שיש בזה ספיקא דאורייתא. (אמנם אין

א. ע' מנחת שלמה ה"א סי' ט' אות ב' (עמ' ס"ח).

ב. ע' שש"כ פ"י"ב הערה צ"ד ופ"י"ג הערה ג"ה.

- צינור הפליטה, ועלולים להישאר על גבי המסננת. בדיעבד — אם לא ניקו — הכלים אינם נאסרים.
2. יש להשתמש מלכתחילה במגשים נפרדים, אחד המיועד רק לכלים חלבניים, ואחד המיועד רק לכלים בשריים. החשש הוא שמא מתעכבים שיירי אוכל ושומנים בחריצים שבמגשים, ואינם נשטפים היטב, ועלולים לגרום לבעיה. הדבר נכון במיוחד לגבי המקום המיועד לסכו"ם (אג"מ, יו"ד ח"ב, סו"כ כח).⁸ ואם מוכח להדיא, שלא מתעכבים שם שיירי אוכל, אין צורך אף במגשים נפרדים.
3. לאחר כל הדחת כלים יש לנקות את המסננת, ורק לאחר מכן להדיח את הכלים השניים.
4. ה"ר עובדיה יוסף שליט"א פסק: "אין שום ענין להחמיר לקנות שני מדיחי כלים, או להשתמש במדיח כלים רק לכלי בשר, או רק לכלי חלב."

חלק ב: השימוש בשבת

ח. השימוש במדיח בשבת

בשבת ניתן לכאורה להפעיל את המדיח באמצעות שעון-שבת (טיימר) שיספק זרם חשמלי למדיח בשעה הרצויה, ויפסיק את הזרם בשעה אחרת, ובלבד שיכוונו את השעון מבעוד יום (כנהוג לצורך התאורה).

אולם במדיח יש מנגנון כטיחותי, המפסיק את פעולת המדיח מיד עם פתיחת הדלת. מטרתו למנוע תקלות וזרימת מים החוצה. עם סגירת הדלת חוזר המדיח לפעולה. גם כאשר סוגרים את הדלת קודם להפעלה ע"י הכפתורים המיוחדים לכך, סגירת הדלת היא המכניסה את המדיח לכושר פעולה. דהיינו: על ידי סגירה של הדלת נגרם מעשה, שהמים ישאבו פנימה ויתחממו עם ההפעלה ע"י השעון, ודבר זה אסור בשבת.

הפתרון לבעיה זו, שכבר הוכיח את עצמו, הוא ניטרול מנגנון ההפסקה האוטומטי בשבת, כך שאפילו אם פותחים את דלת המדיח, המערכת פועלת, ואין לפתיחת הדלת או סגירתה כל השפעה על הפעלת המדיח.

8. נראה להביא לכך טעם נוסף: גזירת קדמונים היא שלא להשתמש באותו כלי לחלב, להגעילו, ואחר כך להשתמש בו לבשר, וכן להיפך (מגן-אברהם תקט"א). טעם הנזירה הוא שמא ישכח אדם מלהגעיל בינתיים. אולם אם נדרש ממנו להחליף מגשים בין בשר לחלב, הרי שהוא נזכר בכך שעליו גם להגעיל בינתיים. סברה זו כתב הרב ש' אפרתי, בספרו שערי הלכה ח"א סי"ג, לגבי השימוש באותו סטרליזטור לבשר ולחלב. לפי סברה זו די היה אפוא בהחלפת המגשים על מנת שלא לעבור על גזירת הקדמונים. אולם לפי סברת מחבר מאמר זה (שיירי האוכל שבחריצים) היה מקום לדרוש לא רק את החלפת המגשים, אלא גם — ואולי אף בעיקר — את החלפת המסננת. הערת עורך (א.ד.).

תגובת המחבר: החלפת המגשים נובעת מהחשש שמא ממשות של שיירי אוכל מהשטיפה הקודמת יגעו בכלים המוכנסים עתה למכונה. ואע"פ שע"י מגע זה אין לא הכלים נאסרים, שהרי שיירים אלו פגומים ואין בהם טעם לשבת, מ"מ אין נוהגים לכתחילה להניח בשר סרוח בתוך כלי חלבי — מחשש שמא יתרגלו בכך ויבואו להניח אף בשר שאינו סרוח. חשש זה אינו שייך לגבי המסננת, שאין מגע ישיר בין שיירי האוכל שעליה לבין הכלים הנשטפים.

כותר: השימוש במדיח כלים לגבי כשרות ושבת מחבר: הרב גדעון פרל

כתב עת: תחומין יא, תש"ן, 113 - 129

** נא לשמור על קדושת הגליון / מתוך מאגר פרוייקט השו"ת - אונ' בר-אילן**

הפעלת המדיח ע"י שעון שבת מאפשרת רק הרהור אתת במשך השבת (כיון שכאשר המדיח מסיים את מעגל הפעולה שלו, אין הוא מתחיל שוב במעגל נוסף, אלא אם כן סובבו את כפתור ההפעלה בנקישה אחת מעבר לנקודת ההתחלה).

וכאן המקום להעיר למשתמשים במדיח בשבת, שעליהם להקפיד ולהניח מע"ש, מבעוד יום, את אבקת הסבון במקומה המיועד. חברה, המייצרת אבקת-סבון למדיחים, ציינה במכתב תשובה לשאלתי, שתהליך הייצור של האבקה אינו כולל בשול או אפיה.⁹ לפיכך אין להכניס למכונה אבקת סבון זו בשבת עצמה, כיון שבכך נמצא מבשל בשבת. איסור בישול חל גם על דברים שאינם אוכל, כמתכות וכזפת (עי' שבת עזב, בענין חביתא וכופרא). זו סיבה נוספת לחוסר האפשרות להשתמש במדיח פעם שניה באותה שבת.

כמו כן, יש להקפיד שברו המים המספק את המים למכונה, אף הוא יהיה פתוח מע"ש, כך שהברז החשמלי המותקן בגוף המדיח ימשוך את המים בבוא הזמן ללא התערבות האדם. בכך נוכל להחשיב את מי הברז כמונחים על המדיח מע"ש.

עדיין היה מקום לעורר מצד שגוף החימום שבמדיח אינו גרוף ואינו קטום, שאסרו חכמים להניח עליו תבשיל שעדיין לא בושל כל צרכו מערב שבת, מחשש שמא יחתה בגחלים. כבר דנו במכשירים דומים, בהם גוף החימום טבול בתוך הכלי (כגון מיחם מים), ואין דרך לחתות בו, אלא באמצעות כפתור הייצור (עי' הר"צבי סי' קלו). הרי זה כתנור שהוא סתום בטיט, שמותר להניח בו מים מערב שבת, אף שאינו גרוף וקטום (משנ"ב רנד, ג). הטיפול בגוף החימום עצמו אינו מסור לכל אדם, אלא למומחה בלבד, ועל כן אין לחשוש שכל המשתמש יבוא לידי חיתוי וחילול שבת. נראה, שמותר לפנות כלים מהשולחן ולהכניסם למדיח בשבת אם רגילים לעשות כן ביום חול, אף על פי שישטפו אותם רק בצאת השבת, ואין בזה משום הכנה מקודש לחול, כיון שגם שם הוא מקומם.

ט. האוסרים התחלת מלאכה בשבת בהפעלה מוערב שבת

1. חילוק בין מלאכה המתחילה מע"ש לבין מלאכה המתחילה בשבת

הכנת שעון השבת וכווננו לקראת שבת מותרת, כיון שפעולת השעון מתחילה מידידת והולכת ונמשכת בעצמה מיום ששי לשבת. הקביעה הזו מע"ש היא מעשה של גרמא, כיון שאינו משפיע באופן ישיר ומידי על נתוק הזרם או חבורה, שהרי רק בכח פעולת השעון, הנעשית ממילא, ינותק הזרם בבוא הזמן המתאים. כיון שעל מעשה של גרמא הנעשה בע"ש לא גזרו חכמים (עי' מהר"ם שיק אור"ח סי' קנז; שואל-ומשיב מהד"ת סי' ה), ממילא מותר לכוון את השעון מלכתחילה בע"ש. אמנם, קיים הבדל בין הדלקת אור החשמל ע"י שעון-שבת לבין הפעלת המדיח. אור החשמל דולק כבר מערב-שבת, והוא ממשיך ודולק בשבת. שעון השבת אינו עושה מאומה באשר להדלקתו, ואילו במדיח, הרצון הוא שיתחיל את פעולתו בתוך השבת, אלא שמעשה האדם (כיוון

9. בנוסף לכך ציינו, שאין באבקה כל מרכיב מן החי, אלא מן הצומח בלבד.

בשבת-הלוי אין לרמות גזירת אמירה לנוכרי להפעלת מכשיר שיעבוד מאליו, שהרי גם הבבלי לא הביא טעם זה לאיסור טחינת חטים בריחיים של מים, אע"פ שאסור לומר לנוכרי שיטחן עבורו חטים בשבת.

נראה לי, שהטעם לחילוק בין אדם לבין מכונה הוא, שאדם באדם מיחלף, וחששו חז"ל שאם יאמר לנוכרי לעשות עלול הוא בעצמו לבוא לידי עשית. משא"כ כשמכוון מע"ש מכשיר שיפעל מעצמו בשבת, הרי זה עושה מעשה בידיו בע"ש, כדי שלא יבוא לידי מעשה בידיו בשבת. אין לך סימן גדול מזה, שזוכר וזהיר שלא ייכשל ח"ו באיסור מלאכה בשבת. ואילו באמירה לנוכרי אינו עושה כל מעשה בפועל, שיזכיר לו שמלאכה זו אסורה, ועל כן יש חשש שייגרר לעשותה עם הנוכרי או במקומו.

4. כבר היו דברים מעולם

אף שהאפשרות הטכנית לכיוון מכונה מערב שבת, שתתחיל את פעולתה רק בשבת נראית לכאורה כאפשרות שלא היתה בנמצא בדורות הקודמים, הרי שבשנות משנה-הלכות (לה"ר מנשה הקטן, ח"ד סי' לו) הביא מילקוט הגרשוני סי' רנה ומהספר "מתא דירושלים" (על הירושלמי מו"ק דף יא, שהביא בשם מורו בעל חת"ס), שאנשי פרנקפורט היו מסדרים עצים דקים זה על זה, ומתחת לעצים הניחו בערב שבת "חבל של גפרית" (מעין פתיל השהיה), שהיה מהבהב כל הלילה, וכאור היום הגיע סוף החבל אצל העצים. אז נדלקו העצים, ונתבשל הקפה שעליהם בשבת בבוקר. משום מעשה זה, ועוד, מצטרף בעל משנה-הלכות לשורת הפוסקים, המתירים מלכתחילה להכין מע"ש מכשיר חשמלי שיפעל בשבת. ועיין בשערי-המצוינים-בהלכה עב, מב. וכן בדומה לכך התיר מהר"י חגיו בהלכות-קטנות (ח"א סי' קפט) ע"י הבערת חבל ארוך כשיעור יום, שילך ויבער עד שיגיע לעצים.

בדורנו, ובדור שקדם מצאנו שהתירו דברים מעין אלו. כך התיר הרב צ"פ פרנק זצ"ל (הר"צבי ח"א, ט"ל הרים מלאכת בישול אות ג) להניח מערב שבת תבשיל, שנתבשל כל צרכו, על גבי כירה חשמלית, ולכוון ע"י שעון-שבת שתדלק בשבת שעיה או שעתיים לפני הסעודה, כדי לחמם את התבשיל. ולא חשש שמא יבוא להניחה בשבת, כיון שאין מוסיפים על הגזירות, ואין בידינו כח לגזור מעצמנו גזירות. גם ה"ר ש"ז אוירבעך שליט"א הסכים לכך (עי' שש"כ א, כו והערות עג"עד), אלא שהעיר שהכירה חייבת להיות גרופה וקטומה, למנוע את החשש שמא יחתה (זה בניגוד לדברי ציץ-אליעזר הנ"ל).

וכן כתב ה"ר חיים דוד רגנשבורג, בספרו משמרת-חיים סי' ב, שלמעשה התיר את השימוש בשבת במכונה להדחת כלים בישיבה בשיקגו, באופן שיכוונה לפעולה מערב שבת. גם באשר למיכשור אחר, מצאנו שהתירו להפעילם ע"י שעון-שבת המכוון כבר מערב שבת — עי' שמירת-שבת-כהלכתה בנוגע להסקה מרכזית ובנוגע למאורר.

יא. מסקנה: מותר להשתמש במריח בשבת אם מכוונו מע"ש

הרי לך חבל פוסקים נכבד, שראוי הוא לסמוך עליו, ולהסמך עליו את הנוהג שכבר פשט, להשתמש במכשירי חשמל שונים בשבת באמצעות שעון-שבת המכוון מערב-שבת, על פי ההגבלות שהזכרנו לעיל בפרק ח. מה עוד, שמדובר לרוב הדעות בגזירות דרבנן ובאיסורי דרבנן,

כותר: השימוש במדיח כלים לגבי כשרות ושבת מחבר: הרב גדעון פרל

כתב עת: תחומין יא, תש"ן, 113 - 129

** נא לשמור על קדושת הגליון / מתוך מאגר פרוייקט השו"ת - אונ' בר-אילן**

שיש מקום להקל בהם בעת הצורך כשיש ספק ומחלוקת. כמו כן ראוי לפוסק להביא בחשבון את כבוד השבת, את מצות עונג השבת ואת החשש לזלזול בשבת ומנוחתה. מטעמים אלו יש מקום להתיר מלאכות הנעשות מאליהן, והן לצורך יום השבת עצמו, כגון: חימום אוכל ובית, מיזוג אוויר, תאורה, מיכשור תקלאי (כגון לחליבה). והוא הדין מכונה להדחת כלים. אולם מלאכה שאינה מענגת את השבת, כגון צילום אוטומטי בווידיאו, או תיפעול מכונות בבית-חרושת וכדו', שאינם צורך השבת כלל, אין מקום להתירם, ובהם יש לחשוש למחמירים הנ"ל ולאסור. השיקול ההלכתי מתחשב בוודאי כשמדובר בהפעלת בתי-חולים, או לצרכי צבא ומשטרה, שאז נוסף הגורם של מצבי חרום ופקות-נפש.

כותר: השימוש במדיח כלים לגבי כשרות ושבת מחבר: הרב גדעון פרל

כתב עת: תחומין יא, תש"ן, 129 - 113

** נא לשמור על קדושת הגליון / מתוך מאגר פרוייקט השו"ת - אונ' בר-אילן**

כד. הפעלת גנרטור ומזגן המשמיעים קול - מותר להפעיל גנרטור ומקרר וכיו"ב מע"ש ואין בהם משום השמעת קול, וראה במקורות הטעם³⁸. וכן לענין מזגן נהגו להקל דאין בו משום השמעת הקול, וראה במקורות^{38*}.

משרשרות שמעריכין מבעו"י, אבל בזמננו רגילים לתקנו באותו יום, ואדרבה הרי רגילים תמיד להעריכו בתוך י"ב שעות שלא יצלצל בזמן שאין רצוי לו, ונמצא דלא שייך היתר זה בשעונים שלנו, ורק מה שצריכין לתלות שמסתמא עושה כדין ומעריכו מבעו"י, וא"כ טעם זה שייך אף בכל מכונות המשמיעות קול ולא שמענו להיתר מטעם זה, וצע"ג. ומ"מ נראה דיש להקל בדבר לצורך מצוה כקימה לביהכנ"ס דלא גרע ממקום פסידא דשרי.

אך נראה דבשעונים שלנו אין בהשמעת הקול שלהם איסור תורה דאינו אלא מכוין המחוג ואינו עורך בזה את השעון כלל ודוקא בזמננו שכדי להשמיע קול היו צריכים לערוך השעון ע"י משיכת השרשרות, אך כהיום עריכת השעון לחוד והצלצול לחוד, ועצם השמעת הקול אין בה צד איסור תורה שאינו מדליק כלום, ולכל היותר יש בדבר הגברת זרם ע"י גרמא של לאחר זמן, ולכל היותר הוי איסור דרבנן. ונראה דכיון דכל איסורא דהשמעת קול ואוושא מילתא הוא רק באיסורי תורה וא"כ זה תלוי בפלוגתא מ"א וש"א אם יש בריחים של מים איסור דאורייתא, דלמג"א סק"כ דס"ל דאיסורו רק מדרבנן מוכח דאף בדרבנן יש איסור השמעת הקול, אבל לש"א דס"ל דאיסור מה"ת אזי לא שמענו לאיסור השמעת הקול רק באיסורי תורה ולא בדרבנן, וכן הערכת שעון שדנו עליו הוי איסור תורה כמ"ש במ"ב שם, אבל בשעון מעורר דאין בהשמעת הקול איסור תורה יש להקל, וכש"כ לצורך מצוה וכנ"ל.

38. לענין הפעלת גנרטור, שאלו למרן החזו"א ז"ל למה אין בו משום השמעת הקול, והשיב דהגנרטור צועק "שבת". וכונתו נראה דכשם שכ' הפו' שדבר שהדרך להעריכו מאתמול אין בו משום השמעת הקול דליכא זילותא בזה, ה"ה בגנרטור שכל שמושו הוא רק ע"מ שלא יהנו מחשמל המופעל בשבת וכל מגמתו רק כדי להעריכו מבעו"י דאל"כ אין בו שום תועלת בודאי לא גרע משעון הנ"ל דשרי.

וכמו כן לענין מקרר אע"פ שמשמיע קול הואיל ודרכו להעריכו ביום א' לזמן רב בודאי לא יבואו לומר שהדליקוהו בשבת.

38*. נראה עוד בכל מכשירי חשמל כמזגן וכדו' דלא בעי' שלא יהא שייך להעריכו באותו היום כלל, שהרי גם שעון אפשר להעריכו באותו יום, כשלא